

BUIKHUISEN IN KRI-MINOLOGISCH PERSPECTIEF

HET ONDERZOEK VAN PROF. DR. W. BUIKHUISEN
DOOR DE OGEN VAN EEN
RECLASSERINGSTIJDSCRIFT

Eelco Boss

Scriptie in het kader van de cursus Onderzoeksseminar III

Studentnummer 3417069

't Zand 18

3811 GC Amersfoort

e.c.boss@students.uu.nl

Inleverdatum 23 januari 2012

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Hoofdstuk 1: een introductie in de ‘affaire Buikhuisen’	8
1.1 Beknopte biografie Wouter Buikhuisen	8
1.2 De ‘affaire’ Buikhuisen	11
1.3 Nasleep en rehabilitatie	13
Hoofdstuk 2: het blad KRI	15
2.1 Ontstaan van KRI tegen de achtergrond van veranderingen binnen de reclassering	15
2.2 Doelstelling KRI	16
2.3 Redactionele (on)afhankelijkheid	17
2.4 Doelgroep en verspreiding	18
2.5 te ‘KRI’-tisch?	20
Hoofdstuk 3: tekstanalyse van KRI over het onderzoek van Buikhuisen	22
3.1 tekstanalyse op artikel-niveau	22
3.1.1 Artikel I: ‘PLANNEN VOOR HERSENONDERZOEK BIJ DELINKWENTEN’	24
3.1.2 Artikel II: ‘Amerikaans onderzoek: “ALLE KRIMINELEN HEBBEN DEZELFDE AFWIJKING’	25
3.1.3 Artikel III: ‘AMERIKA WIL VERBOD OP ONDERZOEK MET GEDETINEERDEN’	27
3.1.4 Artikel IV: ‘KRIMINOLOGISCH ONDERZOEK AAN BANDEN’	28
3.1.5 Artikel V: ‘BUIKHUISEN WIL NU KINDEREN ONDERZOEKEN’	29

3.1.6 Artikel VI: 'BUIKHUISEN OP ZOEK NAAR GOODWILL VOOR ZIJN BIO-SOCIALE KRIMINOLOGIE'	31
3.2 samenvatting tekstanalyse	32
3.3 Sociaal-culturele analyse van het discours van KRI	33
Conclusie	37
Literatuurlijst	38
Bijlagen	
- bijlage I: Interview Cees Brinkhuizen, d.d. 19 januari 2012	
- bijlage II: Artikel I: 'PLANNEN VOOR HERSENONDERZOEK BIJ DELINKWENTEN'	
- bijlage III: Artikel II: 'Amerikaans onderzoek: "ALLE KRIMINELEN HEBBEN DEZELFDE AFWIJKING'	
- bijlage IV: Artikel III: 'AMERIKA WIL VERBOD OP ONDERZOEK MET GEDETINEERDEN'	
- bijlage V: Artikel IV: 'KRIMINOLOGISCH ONDERZOEK AAN BANDEN'	
- bijlage VI: Artikel V: 'BUIKHUISEN WIL NU KINDEREN ONDERZOEKEN'	
- bijlage VII: Artikel VI: 'BUIKHUISEN OP ZOEK NAAR GOODWILL VOOR ZIJN BIO-SOCIALE KRIMINOLOGIE'	

Inleiding

Op 27 januari 2009 stelde de Tweede Kamerfractie van de Partij voor de Vrijheid Kamervragen ‘inzake het eerherstel van professor Buikhuisen [sic]’.¹ Een van de vier vragen die gericht waren op het afdwingen van een eredoctoraat voor professor Wouter Buikhuisen luidde: ‘Deelt u de mening dat professor Buikhuisen [sic] schade is toegegaan na de infame strijd van het linkse actiewezen, in casus Piet Grijs en Cees Schuijt [sic]?’^{2,3}

Als iets een rode draad is in de zogenaamde ‘affaire Buikhuisen’ dan is het wel de constante en soms scherp aan de oppervlakte komende wetenschappelijke en ideologische strijd. Het feit dat de Partij voor de Vrijheid de affaire Buikhuisen aangreep om zich politiek te positioneren tegenover ‘het linkse actiewezen’ is hier een blijk van. Deze strijd begon in 1978 en stelde allereerst in heftige polemieken in kranten en tijdschriften, waarvan de column van Hugo Brandt Corstius (onder pseudoniem ‘Piet Grijs’) in *Vrij Nederland* een bekend voorbeeld is.⁴ De strijd werd echter niet alleen op papier gevoerd, maar ook op televisie, door middel van actievoeren maar ook door bedreigingen en ordeverstoringen door tegenstanders van het onderzoek van professor Buikhuisen.

Het controversiële van het voornemen van Buikhuisen was dat hij een biologische component wilde toevoegen aan de verklaringsmodellen voor crimineel gedrag. De reacties op dit onderzoek geven blijk van vele veronderstellingen, angsten, insinuaties, ideologische - en wetenschappelijke debatten.

Het tijdschrift dat destijds als eerst publiceerde over het onderzoek van professor Buikhuisen was *KRI*, een tijdschrift voor reclasseringsmedewerkers en in dit onderzoek zal met name de receptie van het onderzoek van Buikhuisen in dit tijdschrift centraal staan. Het artikel in *KRI* uit 1978 waarin de plannen van Buikhuisen besproken werden, werd door vrijwel alle landelijke media overgenomen. De receptie van het biosociaal onderzoek van Buikhuisen in het tijdschrift *KRI* was kritisch. Wat was er in het onderzoek van Buikhuisen wat de auteurs van *KRI* tegen de borst stiet? Zijn er misschien ideologische of wetenschappelijke discourses te ontdekken waarnaar expliciet dan wel impliciet naar verwezen werd?

¹ Website PVV ‘Eerherstel professor Buikhuisen’, <http://www.pvv.nl/index.php/home-mainmenu-1/1591.html?task=view> (11 december 2011)

² Bedoeld worden hier Hugo Brandt Corstius (die Piet Grijs als pseudoniem gebruikte) en de socioloog Kees Schuyt.

³ Website PVV ‘Eerherstel professor Buikhuisen’

⁴ Gebundeld in: Piet Grijs, *Buikhuisen. Dom én Slecht*, (Amsterdam, 1978)

De onderzoeksvraag luidt:

‘Welk(e) discours(en) kan (kunnen) in de periode 1978 – 1980 worden onderscheiden in het tijdschrift *KRI* in reactie op het voornemen van professor Buikhuisen om “biosociaal” onderzoek te doen bij criminelen?’

Dit onderzoek kan een bijdrage leveren aan de discussie over de ideologische legitimering van het reclasseringswerk in het bijzonder en het welzijnswerk in het algemeen, in de late jaren zeventig. Ook kunnen er wellicht conclusies getrokken worden over de receptie van het onderzoek van Buikhuisen in de publieke opinie.

Over de ideologische kant van het reclasseringswerk is in het Nederlandse taalgebied recentelijk niet veel gepubliceerd. Over de geschiedenis van het reclasseringswerk in het algemeen bestaat echter wel een goed overzichtswerk van de hand van Jean-Paul Heinrich. Dit is echter een beschrijvende studie die zijdelings ingaat op de ideologische aspecten van het reclasseringswerk. Om de bredere context van ontwikkelingen binnen de reclassering te schetsen zal dit werk echter wel als belangrijke bron fungeren⁵.

Over de ‘affaire’ Buikhuisen *an sich* is ook het een en ander gepubliceerd. Al in 1980 publiceerde de criminoloog Cyrille Fijnaut een wetenschapsfilosofische beschouwing over het onderzoek van Buikhuisen aan de hand van de denkbeelden van Thomas Kuhn.⁶ Fijnaut bekeek het onderzoek van Buikhuisen vanuit de theorie over de ‘voortgang van de wetenschap’ en probeert te verklaren waarom het onderzoek van Buikhuisen zoveel controverse opriep. In 1981 schreef Jurjen Wiersma zijn proefschrift over de ontvangst van het onderzoek van Buikhuisen. Dit is een beschouwing vanuit theologisch-ethisch perspectief⁷.

Een biografische schets die nadrukkelijk ingaat op de ‘affaire’ Buikhuisen is een televisiedocumentaire van Jeroen Berkvens voor de Humanistische Omroep uit 2005. Hierin werd Buikhuisen geïnterviewd en deze documentaire is derhalve een waardevolle bron. Deze documentaire is echter wel eenzijdig op rehabilitatie gericht en criticasters van het onderzoek van Buikhuisen kwamen hierin niet aan het woord⁸.

⁵ Jean-Paul Heinrich *Particuliere reclassering en overheid in Nederland sinds 1823* (Arnhem 1995)

⁶ C. Fijnaut ‘Een wetenschapsfilosofische beschouwing over de zaak Buikhuisen’ *Tijdschrift voor Criminologie* (1980) nr. 2.

⁷ Jurjen Wiersma *Revolutie in de criminologie?: theologisch-ethisch onderzoek naar het biosociale perspectief van W. Buikhuisen* (Amsterdam 1981)

⁸ Jeroen Berkvens *Profiel* biografische televisiedocumentaire met interviews met Buikhuisen (25 mei 2005, humanistische omroep)

Eén de meest recente publicaties die het onderzoek van Buikhuisen behandelen, is de studie van Chris van der Heijden *Dat nooit meer*, waarin het onderzoek van Buikhuisen geplaatst wordt in de context van de collectieve verwerking van de Tweede Wereldoorlog in de publieke opinie.⁹ Deze studie is vanwege het perspectief van waaruit het onderzoek van Buikhuisen bekeken wordt, een waardevolle bron.

Het onderzoek richt zich op de ‘taal’ of beter gezegd het ‘discours’ dat gebruikt werd in het tijdschrift *KRI*. Discours in de Foucauldiaanse betekenis, taal die een constructie van de werkelijkheid weergeeft. Discoursen staan volgens Michel Foucault niet op zichzelf maar conflicteren met elkaar en andere sociale werkelijkheden over kwesties als ‘waarheid’ en ‘autoriteit’; daarnaast dragen discoursen bij aan de definitie van machtsrelaties. Een objectieve ‘waarheid’ bestaat niet volgens Foucault, maar het is volgens hem wel interessant waarom de ene discursieve ‘waarheid’ machtiger is of wordt dan de andere. Macht produceert aldus kennis.¹⁰

Om enige kaders te hanteren binnen het containerbegrip discoursanalyse is er voor gekozen om de discoursanalyse binnen dit onderzoek nader te specificeren aan de hand van elementen uit de *Critical Discourse Analysis*, zoals die door Norman Fairclough geformuleerd is.¹¹ Fairclough’s discoursanalyse concentreert zich op de analyse van de tekst (micro-niveau), de analyse van de tekstproductie en distributie (meso-niveau), en de sociaal-culturele analyse (macro-niveau) van een bepaald discours.

In het eerste, inleidende, hoofdstuk zal kort ingegaan worden op het onderzoek van Buikhuisen en de discussie die hier over ontstond, om zo de chronologie te schetsen en om iets over de historische context te zeggen. In het tweede hoofdstuk zal worden begonnen met de analyse productie- en distributiekant van het discours. Hierin wijkt deze scriptie af van zojuist genoemde volgorde van Fairclough (micro-meso-macro). Dit is gedaan om de leesbaarheid te vergroten: de reclasseringscontext en de positie van het blad *KRI* zal zo voor de lezer helder worden, alvorens naar de teksten zelf te gaan kijken. Er zal worden gekeken naar het ontstaan van *KRI*, de doelstelling, de positie binnen de reclassering, maar ook oplagecijfers en informatie over redactieleden en redactiebesluiten.

⁹ Chris van der Heijden *Dat nooit meer. De nasleep van de Tweede Wereldoorlog in Nederland* (Amsterdam 2011)

¹⁰ Zie bijvoorbeeld: Sara Mills *Discourse* (London 2004) 14 – 20.

¹¹ Norman Fairclough *Critical Discourse Analysis: the critical study of language* (London 1995)

In hoofdstuk 3 staan de tekstanalyse en de sociaal-culturele analyse van het discours centraal: naar welke impliciete en expliciete veronderstellingen wordt verwezen in de geselecteerde artikelen?, hoe krachtig waren deze verwijzingen? Vormde het discours in *KRI* inzake Buikhuisen onderdeel van andere discourses? Welke sociaal-culturele omstandigheden hadden mogelijk invloed op het discours? Opvallende tekstuele fenomenen zullen worden benoemd. In de conclusie zal ten slotte een antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag.

Hoofdstuk 1: Een introductie in de ‘affaire Buikhuisen’

1.1 Beknopte biografie Wouter Buikhuisen

Wouter Buikhuisen (1933) is een Nederlandse criminoloog geboren in Nederlands-Indië. Gedurende de Tweede Wereldoorlog verbleef hij in een Jappenkamp, alwaar hij naar eigen zeggen een aversie ontwikkelde jegens het gemak waarmee de geïnterneerden het op commando gedwee ‘bogen’ voor de Japanners. De onverzettelijkheid en onbuigzaamheid die hij in zijn wetenschappelijke carrière liet zien dateerde uit deze periode, aldus Buikhuisen.¹² Na een studie psychologie promoveerde Buikhuisen in 1965 cum laude aan de Rijksuniversiteit Utrecht op onderzoek naar de achtergronden van ‘nozemgedrag’. Hij muntte in zijn proefschrift de term ‘provo’ die door de nozembeweging in Amsterdam als geuzennaam overgenomen werd voor hun tijdschrift, dat aanvankelijk ‘horzel’ zou moeten heten.¹³ Zijn onderzoek naar de provo’s maakte hem op slag bekend. Dit onderzoek had bij hem de belangstelling gewekt voor onderzoek naar delinquentie, omdat hij een groep delinquentie jongeren als controlegroep had gebruikt.

Na een hoogleraarschap aan de Rijksuniversiteit van Groningen (1966-1973) waar hij bekendheid verwierf met zijn onderzoek naar alcohol in het verkeer, maakte hij de overstap naar het ministerie van Justitie. Buikhuisen had in deze periode nog een ‘links’ progressief imago.¹⁴ Na een korte periode vanaf 1973 als algemeen directeur wetenschappelijk werk van de Algemene Leiding van Justitie, werd hij de ‘oprichter’ van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie. In de academische wereld werd deze stap niet begrepen aldus Buikhuisen, hij werd gezien als een ‘overloper’, een ‘verrader’ als iemand die zijn wetenschappelijke principes opzij zou zetten. Deze reactie verbaasde Buikhuisen, want hij redeneerde dat de academische wereld juist blij zou moeten zijn met ‘één van hunnen’ op het ministerie, omdat zo de lijnen met de academische wereld korter zouden zijn.¹⁵

Buikhuisen maakte indruk door het stellen van stevige financiële en beleidsmatige vrijheden voor het WODC, zodat het een onafhankelijke positie kon opbouwen binnen het ministerie.

¹² Berkvens *Profiel*

¹³ Roel van Duyn *Provo. De geschiedenis van de provotarische beweging 1965-1967* (Amsterdam 1985) 21.

¹⁴ Interview Cees Brinkhuizen, d.d. 19 januari 2012

¹⁵ C.M. Klein Haarhuis, L.L.C. Hagen *Toetsen en verbinden. Over het WODC in de tijd en de relatie tussen onderzoek en beleid in het bijzonder* (Den Haag 2009) 12 e.v.; Berkvens *Profiel*

In deze periode nam de kritiek op het WODC vanuit de universitaire wereld toe: men zou zich bezig houden met onderzoek in dienst van 'Big Brother'. Men zou teveel 'gouvernementele criminologie' beoefenen, met andere woorden aan de leiband van de macht lopen.¹⁶

In 1977 werd Buikhuisen gevraagd om een artikel te schrijven voor het Zwitserse tijdschrift *Déviance et Société*. Het artikel geeft een duidelijke indicatie van de richting waarin Buikhuisen dacht; hij pleitte een integrale aanpak binnen de criminologie waarin vele 'stromingen' binnen de criminologie samengebracht zouden worden. Hij stelde dat hierin zowel milieufactoren als biologische factoren een rol spelen. Die persoonlijke en milieufactoren definieerde hij nader in een soort checklist die sterk op een formule leek. In deze formule nam hij ook de persoonlijke factoren 'genetica', 'endocrinologie', 'hersenerwerking', 'neurofysiologie', 'biochemie' en 'psychofysiologie' op¹⁷.

¹⁶ Haarhuis en Hagen *Toetsen en verbinden* 18; maar ook illustratief de speciale bijlage van KRI: Cees Brinkhuizen 'WODC' *KRI maandblad reklassering* (1980) nr. 3/4, 13.

¹⁷ W. Buikhuisen 'Le Criminologie Intégrale' *Déviance et Société* (1977) nr.1, 100.

Ces deux types de caractéristiques peuvent être très différents les uns des autres. Pour le comportement délinquant — un des types de comportement — nous pourrions donc formuler ceci comme suit :

C f (Pi, Si) où

C = comportement criminel

Fi = l'ensemble des caractéristiques personnelles significatives du comportement délinquant, où :

Pi = facteurs génétiques:

P2 = variables endocrinologiques

P3 = facteurs propres à la biologie cérébrale

P4 = variables neurophysiologiques

P5 = facteurs biochimiques

P6 = facteurs psychophysiologiques

P7 = facteurs organiques

Ph = facteurs psychiatriques

Pl = facteurs psychologiques

Pm = variables sociologiques

Pn = attitudes, normes et valeurs

Si = la situation dans laquelle se trouve ou s'est trouvé l'individu concerné. On peut ici distinguer :

S1 = la situation au "micro-niveau"; la situation dans laquelle le comportement délinquant a eu lieu. Par exemple, le magasin dans le cas d'un vol à l'étalage. Il faut également être attentif au rôle de la victime.

S2 = la situation au "mésos-niveau* ". On entend par là les situations pour lesquelles il y a ou il y a eu interaction réelle entre l'auteur du délit et des tiers. On peut par exemple penser à ce qui s'est passé au domicile des parents, à l'école, au travail, dans les contacts avec des amis et des compagnons du même âge, etc.. mais aussi aux interactions avec la police, le pouvoir judiciaire et autres.

S3 = la situation au "macro-niveau*". Il faut entendre par là le système social et le climat social dans lequel on vit. Parmi les facteurs qui jouent un rôle important à ce niveau, on trouve par exemple la conjoncture, l'emploi, les facilités d'enseignement existantes, les équipements récréatifs, le degré d'urbanisation, mais également le climat social à l'intérieur d'une société.

La formule C f (Pi, Si) constituera le point de départ obligé de tout travail dans le cadre de la criminologie différentielle. Il s'agit pour ainsi dire d'une liste de contrôle, d'une "checklist" qui nous permet de trouver les variables susceptibles d'être significatives pour la recherche criminologique à effectuer.

*Figur 1: Buikhuisens formule zoals voorgesteld in *Déviante et Société*¹⁸*

¹⁸ Buikhuisen 'Le Criminologie Intégrale' 100-101.

1.2 de 'affaire' Buikhuisen

In 1978 werd Buikhuisen hoogleraar aan de Universiteit Leiden als opvolger van de criminoloog professor Willem Nagel. Buikhuisen werd voor deze functie gevraagd, nadat hij een soort van 'pamflet' opgesteld had, naar aanleiding van de vacature. In dit pamflet verwees hij naar zijn 'integrale criminologie'. Buikhuisen was niet de enige kandidaat, ook de rechtssocioloog Kees Schuyt werd gevraagd te solliciteren.¹⁹ Via het reclasseringblad *KRI* kwam Buikhuisen's aanstelling en de voorwaarden die hij daaraan verbond in het nieuws. De toonzetting van dit artikel was erg kritisch en de suggestie werd gewekt dat Buikhuisen 'hersonderzoek' wilde gaan doen.²⁰ Het artikel benadrukte aldus Buikhuisen alleen de biologische component van zijn integrale criminologie, waarin niet alleen biologische factoren een rol zouden spelen, maar ook sociologische. Hierdoor ontstond in zijn ogen een verkeerd beeld van zijn prille onderzoeksideeën.²¹

Het artikel in *KRI* vormde de opmaat voor een hausse aan media-aandacht die zich vooral concentreerde op het woordje 'hersonderzoek' en de biologische component van zijn veronderstelde onderzoek. Vele landelijke kranten, van links tot rechts, namen de informatie uit het persbericht en het artikel van *KRI* onverkort over en de toon was over de gehele lengte kritisch.²² Buikhuisen reageerde aanvankelijk laconiek op de aantijgingen dat hij 'hersonderzoek' wilde gaan doen en was niet direct voor commentaar beschikbaar. Op 21 april 1978 reageerde hij in het dagblad *Trouw* en het *Nederlands Dagblad* echter op de aantijgingen van *KRI* en legde de motieven voor het doen van biologisch onderzoek naast sociologisch onderzoek uit. Ook verwierp hij de door *KRI* gedane suggestie dat hij gevangenen als onderzoekssubject zou willen gebruiken.²³ De kwestie ontaarde in een heftige polemiek waarin voor- en tegenstanders grote woorden gebruikten om elkaar de loef af te steken. De eerder genoemde reeks columns van Hugo Brandt Corstius in *Vrij Nederland* is hiervan een berucht voorbeeld. Brandt Corstius wijdde 15 opeenvolgende columns aan het onderzoek van Buikhuisen.

¹⁹ Ingezonden brief van Kees Schuyt 'Grijs en Buikhuisen 2' *Vrij Nederland* (8 juli 1978); Berkvens *Profiel*

²⁰ Persbericht *KRI* (21 april 1978) ARVV, inv. 873.; *KRI, maandblad reklassering* (1978) nr. 3, 1-3.

²¹ Berkvens *Profiel*

²² Zie bijvoorbeeld: 'Hersonderzoek bij delinquenten' *De Telegraaf* (20 en 21 april 1978); 'Hersonderzoek bij misdadigers' *Algemeen Dagblad* (20 april 1978); 'Buikhuisen wil hersonderzoek bij gevangenen' *De Waarheid* (20 april 1978); 'Biologie van misdadigers in onderzoek' *Het Parool* (20 april 1978)

²³ 'Buikhuisen: "Insinuatie is absurd"' *Trouw* (21 april 1978); 'Dr. W. Buikhuisen: Geen sprake van hersonderzoek bij delinquenten' *Nederlands Dagblad* (21 april 1978)

In deze columns schuwde Brandt Corstius de persoonlijke aanval niet; Buikhuisen werd vergeleken met neo-fascisten en was een ‘gevaar voor de democratie’²⁴. De socioloog Kees Schuyt’s beschouwde het onderzoek van Buikhuisen op verzoek van het *Nederlands Juristenblad*. Zijn kritiek concentreerde zich voornamelijk op Buikhuisens methodologie²⁵.

De media-aandacht voor de aanstelling van Buikhuisen en de controverse die was ontstaan rondom zijn voorgenomen onderzoek hadden als gevolg dat Buikhuisen de meeste zijn ambitieuze plannen niet kon uitvoeren. Zowel vanuit de academische wereld als vanuit de belangenorganisaties voor wetsovertreders kwam veel weerstand. Vanuit de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Erasmus Universiteit kwam er een oproep deel te nemen aan een comité van waakzaamheid. In deze oproep werd ook de angst voor het democratische gehalte van Buikhuisens onderzoek genoemd. De Werkgroep Jong Wetsovertreders en de Belangengroep Wetsovertreders kwamen met open brieven, waarin ze vreesden voor de rechten van (ex)gedetineerden.²⁶

De kritiek overstemde de bijval voor Buikhuisens onderzoek in ruime mate, maar bijval was er wel. Zo liet mr. K.J. de Cath, de voorzitter van het college van bestuur van de Leidse Universiteit zich door het Algemeen Dagblad interviewen en deze probeerde de randvoorwaarden rondom Buikhuisens onderzoek te verduidelijken en verhelderen.

In Trouw verscheen een ingezonden brief van Koos van Weringh, hoogleraar criminologie van de Universiteit van Amsterdam en lid van de benoemingscommissie die Buikhuisen geselecteerd had voor het hoogleraarschap, waarin hij een lans brak voor het onderzoek van Buikhuisen en vermoedde dat er meer in het spel was dan zorgen om de rechten van gedetineerden, hij vermoedde dat er sprake was van een ‘(...) goed voorbereide actie (...)’ omdat het stuk in *KRI* reeds onder embargo rondgestuurd was aan de diverse landelijke dagbladen. Hij maakte zich kwaad over het gebrek aan feitencontrole bij de diverse journalisten en de onachtzaamheid waarmee de informatie uit *KRI* overgenomen werd.²⁷

²⁴ Hugo Brandt Corstius onder schrijverspseudoniem Piet Grijs ‘De Medestanders van B.’ *Vrij Nederland* (24 juni 1978)

²⁵ Brandt Corstius ‘Biologie en misdaad’ *Vrij Nederland* (6 mei 1978) en ‘Een toverformule’ *Vrij Nederland* (10 juni 1978); Prof. dr. mr. C.J.M. Schuyt ‘Veroordeeld tot criminaliteit? Een wetenschapsfilosofische en ethische reflectie op het voorgenomen onderzoek van Prof. dr. W. Buikhuisen’ *Nederlands Juristenblad* (1978) nr. 21, 389-399.

²⁶ Brief met als onderwerp ‘Comité van Waakzaamheid in oprichting’, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Erasmus Universiteit, d.d. 5 mei 1978, ARVV, inv. 873; ‘Open brief aan de heer Buikhuisen’ Belangengroep Wetsovertreders d.d. 11 mei 1978, ARVV, inv. 873; Brief aan dr. W. Buikhuisen van Werkgroep Jonge Wetsovertreders, d.d. 18 mei 1978, ARVV, inv. 873.

²⁷ ‘Onderzoek gestraften niet fout’ *Algemeen Dagblad* (21 april 1978); ‘Plannen Buikhuisen zeker de moeite waard’ *Trouw* (26 april 1978)

De inaugurele reden van Buikhuisen in oktober 1978 werd verstoord door activisten; het liet Buikhuisen echter schijnbaar onbewogen en ook diverse bommeldingen bij het criminologisch instituut waar Buikhuisen sindsdien werkte, vatte hij laconiek op. Buikhuisen ging er toen nog van uit dat wanneer de buitenwereld maar inzag dat hij echt niets kwaads in de zin had, men wel het nut van zijn onderzoek zou gaan inzien. In 1979 probeerde Buikhuisen daarom af te rekenen met alle vooroordelen die er over zijn onderzoek bestonden door het boekje *'Kriminologie in biosociaal perspectief'*²⁸ te publiceren, een bewerking van zijn inaugurele rede. Dit hielp echter weinig, want zelfs een zusterinstituut van het criminologisch instituut, het academisch ziekenhuis in Leiden, weigerde medewerking aan zijn plannen om een cohort kinderen gedurende een aantal jaren te volgen (door Buikhuisen als een 'wetenschappelijke goudmijn' betiteld²⁹) en in 1980 ontzegde een koepelorganisatie voor kinderbeschermingsinstellingen (WIJN) hem de toegang tot kinderbeschermingsinstellingen nadat wederom via *KRI* naar buiten was gekomen dat Buikhuisen onderzoek wilde doen bij minderjarigen in jeugdinstellingen.³⁰

De redacteur van *KRI* die de meeste artikelen over Buikhuisen schreef, Cees Brinkhuizen, wijt de impopulariteit van Buikhuisen vooral ook aan zijn wat ongelukkige, arrogante presentatie. Hij had veel van de kritiek kunnen pareren, als hij adequater en mediagenieker was opgetreden.³¹

1.3 Nasleep en rehabilitatie

Na 1980 raakte de carrière van Buikhuisen steeds verder in het slop, hij verloor zijn lesbevoegdheid en het criminologisch instituut van de Universiteit Leiden werd in 1989 opgeheven ten gevolge van een bezuinigingsmaatregel, die Buikhuisen zelf weet aan de toenemende impopulariteit van zijn persoon en instituut. Buikhuisen kreeg ziekteverlof en begon in 1990 een antiekhandel in Wassenaar.³² Vanaf dat moment verdween Buikhuisen min of meer in de anonimiteit en werd zijn naam alleen nog maar genoemd wanneer het doen van biologisch onderzoek weer genoemd werd en dan meestal in minder gunstige zin. Rond 2005 kwam er hernieuwde aandacht voor Buikhuisen omdat, onder andere, kinder- en jeugdpsychiater Theo Doreleijers zich sterk maakte voor herwaardering voor het onderzoek van Buikhuisen.

²⁸ Prof. Dr. W. Buikhuisen *Kriminologie in biosociaal perspectief* (Deventer 1979)

²⁹ Berkvens *Profiel*

³⁰ Ibidem; 'Buikhuisen wil nu kinderen onderzoeken' *KRI maandblad reklassering* (1980), nr. 5/6

³¹ Interview C. Brinkhuizen.

³² Berkvens *Profiel*; Ben Haverman 'Buikhuisen in antiek' *Volkskrant* (13 september 1997)

Doreleijers had zelf ook plannen om biologische factoren van crimineel gedrag te onderzoeken.³³ Bij de bespreking in het actualiteitenprogramma *NOVA* van een door Doreleijer begeleidde promotie van Arne Popma, waarbij stressreactie bij jongeren werden getest, kwam ook Buikhuisen uitgebreid aan het woord en werd ook de ‘affaire’ besproken.³⁴ De tijd leek inmiddels rijp voor een herbezinning op de ‘affaire’ Buikhuisen en diverse media besteedden hier aandacht aan. Ditmaal was er veel meer begrip voor dergelijk onderzoek in het algemeen en voor Buikhuisen in het bijzonder. Deze aandacht leidde ook bij de Leidse Universiteit tot een nieuwe houding ten opzichte van Buikhuisen: hij kreeg in 2009 bezoek van de decaan van de rechtenfaculteit, Carel Stolker, die Buikhuisen toen *de facto* rehabiliteerde. Een rehabilitatie die vorm kreeg in een wetenschappelijke conferentie aan de Universiteit van Leiden op 16 april 2010, vrijwel exact tweeëndertig jaar na het begin van de controverse.³⁵

³³ Theo Doreleijers ‘De affaire Buikhuisen’ *Pedagogiek in de praktijk* (juni 2005) 35.

³⁴ Hans Kemna en Judith Pannarts ‘Zijn er biologische factoren voor crimineel gedrag’ reportage in actualiteitenprogramma *NOVA* (18 oktober 2006)

³⁵ Zie onder andere: ‘Decaan legt geschil met Buikhuisen bij, bedreigde criminoloog heeft nu ‘*peace of mind*’ *Mare* (5 februari 2009); Hans Kemna ‘De terugkeer van professor Buikhuisen’ reportage in actualiteitenprogramma *NOVA* (16 april 2010)

Hoofdstuk 2: het blad KRI

Om een goed beeld te krijgen van de producent en de distributie van het discours, wordt hier een schets van het blad *KRI* gegeven. In dit hoofdstuk zullen het ontstaan, de (on)afhankelijkheid, de doelstelling en de verspreiding van *KRI* centraal staan.

2.1 ontstaan van KRI tegen de achtergrond van veranderingen binnen de reclassering

In 1969 werd *KRI* opgericht door de verschillende verzuilde reclasseringsinstellingen in Nederland³⁶. De naam van het blad werd 'KRI' wat in principe 'Kontaktblad Reklasseringsinstellingen' betekende³⁷. Het voornemen tot het komen van een gemeenschappelijk periodiek moet tegen de achtergrond gezien worden van een fusieproces onder de verschillende, verzuilde, reclasseringsinstellingen, dat mede ingegeven werd door de verschuiving van een levensbeschouwelijke inspiratie naar meer professionelere uitgangspunten; ook de invloed van secularisering en ontzuiling kan hierin herkend worden.. De reclasseringstaken kwamen door de professionalisering (bijvoorbeeld de diploma-eis: maatschappelijk werk) steeds meer op gespannen voet te staan met de uitgangspunten van het maatschappelijk werk, waarin de cliënt en de wensen van de cliënt centraal stonden.³⁸

Deze fusie kwam tot stand in 1975 door de oprichting van de Algemene Reclasseringsvereniging (ARV) en alleen de het Leger des Heils en Federatie zorg van Alcoholisten (later het CAD) bleven er buiten. De Vereniging voor Reclasseringsinstellingen (VvRI) bleef bestaan als koepel omdat deze twee organisaties buiten de fusie bleven.³⁹

De verschillende reclasseringsinstellingen worstelden door de toenemende professionalisering met hun identiteit in het begin van de jaren zeventig. Men had moeite met de rol die de reclassering had als een soort verlengstuk van Justitie. Met name de voorlichtingstaak, waarbij de reclassering de rechter adviseerde over de op te leggen straf, lag gevoelig omdat de reclassering in deze rol feitelijk onderdeel was van de strafrechtsketen. In de nota *De identiteit van de reclassering* uit 1972 werd een nieuwe visie op de reclassering geëxpliciteerd. Justitie en de reclassering zouden niet uit elkaar gaan, zoals door sommigen werd geopperd, maar wel als gelijkwaardige partners beschouwd moeten worden. Het was niet langer de reclassering in dienst van Justitie. Door deze herpositionering kon de reclassering ook gemakkelijker kritiek uitoefenen op de strafrechtspleging in Nederland.

³⁶ Bijlage bij brief: 'Basis gezamenlijk reclasseringsblad', d.d. 30 december 1969, ARVV, inv. 1363.

³⁷ Beleidsdocument omtrent KRI, ongedateerd, ARVV, inv. 1363

³⁸ J.W. Fokkens *Reclassering en strafrechtspleging* (Arnhem 1981) 110.

³⁹ Jean-Paul Heinrich *Particuliere reclassering en overheid in Nederland sinds 1823* (Arnhem 1995) 251 e.v.

Deze ‘maatschappij-kritische’ houding werd zo dus expliciet opgenomen in de doelstelling van de reclassering. Deze nieuwe oriëntatie zorgde ervoor dat de aandacht van de reclassering op de cliënt kwam te liggen door te streven naar verdere humanisering van het strafrecht en eventuele terugdringing ervan. De reclassering dus als ‘sociale actie’.⁴⁰

2.2. doelstelling KRI

Deze nieuwe, meer activistische, rol van de reclassering vond ook zijn weerslag in het blad *KRI*. In 1974 werd in een nota een koerswijziging voor *KRI* uiteengezet, met daarin zeer expliciet weergegeven wat het doel van *KRI* zou moeten zijn:

‘Kri wil op een voor iedereen leesbare manier iets duidelijk maken van en over structuren en systemen die recht en onrecht in stand houden. (...) wil Kri op brede schaal de noodzakelijke informatie over gekozen werkerterrein verspreiden en bestaat er een kans dat Kri bij kan dragen tot een beïnvloeding van de samenleving op het punt “reactie op afwijkend gedrag”’⁴¹

KRI deed dit door het brengen van nieuws, commentaren, artikelen, boekbesprekingen, interviews en reportages die als thema strafrecht, reclassering, kinderbescherming, TBR of het gevangeniswezen hadden.⁴² Heel nadrukkelijk werd in de berichtgeving en de opmaak rekening gehouden met het oppikken van nieuws door de landelijke media, om zo vraagstukken omtrent criminaliteit in het maatschappelijk debat te ‘pluggen’ en hierin bleek *KRI* erg succesvol.⁴³

De in 1974 voorgestelde koerswijziging kreeg zijn beslag in het voorjaar van 1976 *KRI* was nu een aantrekkelijk vormgegeven magazine. Volgens de oud-redacteur Cees Brinkhuizen was de redactie van mening dat de ‘verkalkte’ en ‘verstarde’ reclassering door *KRI* nu van binnenuit ‘vernieuwd’ kon worden. Het was de geest van de tijd, in het kielzog van de democratiseringsbewegingen op de universiteiten van eind jaren zestig.⁴⁴

⁴⁰ Heinrich *Particuliere reclassering* 220.

⁴¹ ‘Notitie betreffende KRI’ Landelijk bureau SRI/VvRI, d.d. 14 december 1974, I, ARVV, inv. 872.

⁴² Ibidem I.

⁴³ Interview C. Brinkhuizen

⁴⁴ Ibidem.

In 1983 vond de *KRI*-redactie deze doelstelling ‘groter dan ooit’ aangezien men vond dat ‘het strafklimaat verslechtert, de maatschappelijke vooroordelen en de bijbehorende verharding nemen eerder toe dan af, de reklassering ligt onder een spervuur van de bezuinigings- en reorganisatiewoede.’

KRI was een blad dat ‘justitieel handelen telkens opnieuw ter discussie stelt, en voortdurend blijft wrikken aan oude én nieuwe vooroordelen.’⁴⁵.

2.3 redactionele (on)afhankelijkheid

De belangrijkste verandering in het redactionele beleid naar aanleiding van de koerswijziging van 1976 was dat er nu een zelfstandige redactie zou komen die het blad ‘autonoom’ zou redigeren⁴⁶. Helemaal los kon deze redactie natuurlijk niet van de VvRI opereren aangezien deze als broodheer optrad en de redactie zich wel moest houden aan de doelstellingen die de VvRI met *KRI* had. De redactieleden waren in principe medewerkers van de sectie voorlichting van de VvRI. Maar er konden ook zelfstandige journalisten, liefst gerenommeerde journalisten ingehuurd worden; sterker nog, dit werd zelfs van groot belang geacht omdat er op deze manier veelzijdige en hoogwaardige berichtgeving zou ontstaan.

KRI werd dus met ingang van 1976 een blad met een in hoge mate autonoom opererende redactie met de adviezen van een redactieraad op afstand. Deze constructie kwam niet geheel zonder slag of stoot tot stand. Want hoe verhiel de ‘autonome’ redactie zich tot de directie van de VvRI? Hoe kon men controle uitoefenen op de inhoud van het blad dat per slot van rekening wel gefaciliteerd en gefinancierd werd door de VvRI? Uiteindelijk koos men er voor om een zogenaamde ‘verantwoording achteraf’ plaats te laten vinden om zo de kennelijk belangrijk geachte autonomie te waarborgen.⁴⁷

In de discussie of *KRI* een grote mate van autonomie zou moeten hebben, had ook de toenmalige redactie van *KRI* een grote invloed, getuige het verslag van een overleg tussen enkele directieleden in de VvRI en de redactie van *KRI* in 1976. De heer Theo Schouw, in 1975 hoofd van de sectie Voorlichting van de VvRI en daarmee dus de hoofdredacteur van *KRI* was voorstander van zoveel mogelijk autonomie. Anders verwerd *KRI* tot ‘de pen van de baas’ en zo een blad zou hem geen arbeidsvreugde schenken.

⁴⁵ Notitie ‘*KRI* in de tweede helft van de jaren tachtig (de *KRI*-redactie reageert op de voorzet van Melle Dotinga)’ ongedateerd, waarschijnlijk begin 1984, 1, ARVV, inv. 872.

⁴⁶ ‘Ontwerp redactiestatuut *Kri*’ maart 1976, punt 1 ‘Doelstellingen’, ARVV, inv. 872.

⁴⁷ ‘Verslag van het gesprek over het redactiestatuut *KRI* op 10 augustus 1976’ gesprek tussen enkele directieleden van VvRI-instellingen en de redactie van *KRI*, 2, ARVV inv. 872.

De heer Pieter Schaafsma, de directeur van de ARV, bracht hier tegenin dat de VvRI kritiek zou moeten kunnen hebben op de presentatie van bepaalde zaken in *KRI*. Hij had er problemen mee dat er naar zijns inziens het beleid van de VvRI omgebogen werd naar de eigen inzichten van de redactie. De thematiek was wat hem betreft goed, maar de stijl en sommige berichtkoppen, daar geneerde hij zich voor. Schaafsma beaamde echter wel dat het vertrouwen tussen de redactie en de directie goed is, maar dat hij de macht zou willen hebben om bepaalde publicaties te kunnen voorkomen. Ook omdat de VvRI door, bijvoorbeeld, de staatssecretaris van Justitie ter verantwoording geroepen zou kunnen worden. Brinkhuizen bepleitte dat het voor alle ‘componenten’ van de VvRI ‘uiterst aantrekkelijk’ is om op de huidige wijze kritiek te krijgen.⁴⁸

Terugblikkend plaatst oud-redacteur Cees Brinkhuizen de ambitie die *KRI* had in de context van de democratiseringsbeweging die begonnen was op de universiteiten eind jaren zestig. Het geloof in een kritisch orgaan dat ontwikkelingen binnen en buiten de reclassering becommentarieerde werd heilzaam geacht voor het democratisch gehalte van organisaties als de reclassering. Zowel de reclassering zelf als de staatssecretaris van Justitie waren enigszins trots op een blad als *KRI*. Brinkhuizen stond ook in deze perstraditie; hij was redacteur geweest van de Tilburgse universiteitskrant. De redactie had een progressief, links karakter en Brinkhuizen was zelf afkomstig uit de communistische studentenbeweging in Tilburg.⁴⁹

2.4 doelgroep en verspreiding

De doelgroep van *KRI* werd ook opnieuw vastgesteld in 1975 en naast advocaten, leden van de rechtelijke macht en reclasseringsambtenaren, werd de abonnementswerving ook gericht op werkers in de kindbescherming, gevangeniswezen, hulpverleners, politie. Ook studenten rechten en studenten aan sociale academies. Drie categorieën abonnees zouden *KRI* wel gratis ontvangen: bibliotheken, de pers en Tweede Kamerleden. Verspreiding zou aldus plaatsvinden via abonnementen, maar ook de losse verkoop werd overwogen.⁵⁰

⁴⁸ ‘Verslag van het gesprek over het redactiestatuut *KRI* op 10 augustus 1976’ 3.

⁴⁹ Interview C. Brinkhuizen

⁵⁰ ‘Notitie betreffende *KRI*’ Landelijk bureau SRI/VvRI, d.d. 14 december 1974, III, ARVV inv. 872

Een indicatie van de oplagecijfers kan ook gegeven worden: In juni 1978 bedroeg de oplage 10.000 stuks⁵¹ (mogelijk was de oplage verhoogd omdat dit het nummer was na het geruchtmakende artikel over Buikhuisen), en was het abonnementsgeld fl.20,-⁵², in 1982 lag de oplage rond de 6000 ‘met van tijd tot tijd speciale meeroplagen’.⁵³

Een peiling onder mensen die hun abonnement opgezegd hadden in de periode augustus 1983 – december 1983 geeft enig inzicht welke kritiek (voormalige) abonnees hadden op de inhoud van *KRI*. Er werden 233 enquêteformulieren verstuurd en 64% van de opzeggers reageerde. Als reden voor opzegging gaf 60 % aan dat men moest bezuinigen. In de categorie ‘anders’ die 21% uitmaakte van de respondenten zijn kritische geluiden te onderscheiden op *KRI*, zo vonden respondenten ‘niet geïnteresseerd in stemmingmakerij tegen justitie’ te zijn, *KRI* maakte ‘teveel de keuze voor de boef’, het blad was ‘teveel verpolitiekt; heeft nauwelijks iets met reklassering te maken’, ook was er sprake van ‘eenzijdige berichtgeving; geen inspiratiebron om gesignaleerde misstanden aan te pakken’. Hieruit kan men afleiden dat in de perceptie van deze opzeggers *KRI* niet altijd de juiste toon aansloeg en dat er kennelijk een duidelijk ideologisch profiel aanwezig was, ook in de optiek van deze lezers.

In de dezelfde peiling bleek dat de waardering voor *KRI* door 65 % als (zeer) goed werd bestempeld en 22 % matig tot (zeer) slecht. 13 % vulde niets in bij deze vraag. Alhoewel de statistische waarde van deze peiling moeilijk te achterhalen is, kan men toch ruwweg stellen dat een derde van de opzeggers niet echt tevreden was over *KRI* en dat voor een behoorlijk aantal de ideologische dan wel de maatschappijkritische toon hiervan de oorzaak was.⁵⁴

Over de invloed die *KRI* had op de rest van de pers is wel iets te zeggen, al is het alleen maar door de impact van het ‘Hersenonderzoek’-artikel. Zelf roemt de *KRI*-redactie de invloed die het had op de publieke opinie, men vond dat de publieksmedia ‘zeer alert het in *KRI* gebodene volgen en oppikken in hun eigen bladen en programma’s.’ Dit bevestigt ook de oud-redacteur Brinkhuizen.

⁵¹ Ter vergelijking: de oplage van *Vrij Nederland* bedroeg in 1978 200.000 exemplaren. Zie: Huub Wijfjes *Journalistiek in Nederland. 1850 – 2000, beroep, cultuur en organisatie* (2000) 424.

⁵² ‘colofon’ *KRI maandblad reklassering* (1978) nr. 9

⁵³ Reclamefolder ten behoeve van de werving van adverteerders met als titel ‘KRI, veel gelezen door selecte doelgroep’ waarschijnlijk uit 1982 ARVV inv. 1363

⁵⁴ Bijlage 2, ‘Resultaten van de peiling onder opzeggers van *KRI* van augustus 1983 tot en met december 1983’ bij ‘*KRI* in de tweede helft van de jaren tachtig’, ARVV inv. 872

De redactie selecteerde nadrukkelijk op onderwerpen die ook voor de landelijke media interessant waren en plaatste dergelijke onderwerpen met pakkende koppen en foto op de voorpagina. Deze artikelen werden dan aangekondigd door persberichten.

Wanneer mensen uit het justitiële veld nieuwswaardige kwesties te weten kwamen, was het aan *KRI* doorspelen van deze informatie effectiever dan naar een landelijk dagblad te gaan, omdat het nieuws uit *KRI* door vrijwel alle landelijke dagbladen overgenomen werd. Door de vernieuwing van *KRI* in 1976 had het blad een serieuze en betrouwbare reputatie opgebouwd als opinietijdschrift en namen de landelijke media publicaties uit *KRI* snel over⁵⁵.

2.5 te *KRI*-tisch?

Ontwikkelingen binnen de reclassering die een steeds grotere invloed van de staat en de daarmee gepaard gaande inbedding van de reclassering in de strafrechtstketen veroorzaakten én de bezuinigingen noopten de VvRI en later de opvolger de Nederlandse Federatie van Reclasseringsinstellingen (NFR) om nieuwe doelen te stellen. De kritische houding van de reclassering en met *KRI* als waarschijnlijke onvoorspelbare exponent hiervan, was de overheid in de gedaante van de rechterlijke macht en de subsidiegevende rijksoverheid een doorn in het oog geworden. De mening dat de reclassering niet langer criminele politiek zou moeten bedrijven vatte steeds meer post in de politiek en wetenschap. De overheid vond dat de reclassering zich moest plooiën aan de behoeften van de strafrechtspleging en kon dit ook eisen als belangrijkste subsidiegever.⁵⁶

Binnen deze veranderende context van de ‘verzakelijke’ jaren tachtig kon een autonoom, kritisch blad als *KRI* niet meer met goed fatsoen door de VvRI of NRF uitgegeven worden. Daarnaast stegen de exploitatiekosten en nam het abonneebestand drastisch af en zou de reclassering twintig miljoen gulden moeten bezuinigen. In de onder druk van Justitie nieuw te vormen koepel van reclasseringsinstellingen, de NRF, werd geen rekening meer gehouden met de overname van de redactie van *KRI*.⁵⁷

KRI werd gezien als een omstreden blad, zowel binnen als buiten de reclassering. Op het ministerie van Justitie was men al helemaal niet blij met *KRI* en de redactie vreesde dat door de toenemende greep van het ministerie op de reclassering het blad zou moeten stoppen. De twee resterende redacteuren in 1987, Boudewijn Chorus en Frans Godfroy, dachten dat men *KRI* ‘gewoon te kritisch’ en ‘te links’ vond.

⁵⁵ Notitie ‘*KRI* in de tweede helft van de jaren tachtig (de *KRI*-redactie reageert op de voorzet van Melle Dotinga)’ ongedateerd, waarschijnlijk begin 1984, 1-2, ARVV inv. 872; interview C. Brinkhuizen.

⁵⁶ Heinrich *Particuliere reclassering* 302-309.

⁵⁷ ‘Kritisch reclasseringsblad met opheffen bedreigd’ *Trouw* (4 september 1985)

Uit een onderzoek door onderzoeksbureau Berenschot in opdracht van directie van de NFR bleek dat veel reclasseringsmedewerkers *KRI* vooral een blok aan het been vonden omdat zij vaak op de inhoud van *KRI* aangesproken werden, met name als het negatieve berichtgeving over een ketenpartner (bv. de politie of de rechterlijke macht) betrof. Uit hetzelfde onderzoek zou blijken dat er nauwelijks steun zou zijn voor het voortbestaan voor *KRI* in de huidige vorm. Godfroy en Chorus vonden dit doorgestoken kaart omdat alleen mensen die kritisch over *KRI* waren geïnterviewd werden. Aan het feit dat hen geen vervangend werk aangeboden werd binnen de organisatie leidden zij af dat ze als lastige medewerkers weggerangeerd werden.

Eind 1987 werd er nog een poging ondernomen om *KRI* als zelfstandig blad te laten voortbestaan of het in een fonds onder te brengen van een uitgeverij. *KRI* hield 1 januari 1988 op te bestaan.⁵⁸

⁵⁸ Zie onder andere: Ibidem; 'Nieuwe vereniging "Voices" gaat reclassering doen op breed gebied' *Volkskrant* (7 oktober 1987); 'Kri weg: "Men vindt ons te kritisch"' *Het Vrije Volk* (9 oktober 1987); brief van de PSP aan de NFR d.d. 14 januari 1987.

Hoofdstuk 3: tekstanalyse van *KRI* over het onderzoek van Buikhuisen

In dit hoofdstuk zullen de artikelen in *KRI* geanalyseerd worden die gaan over het door Buikhuisen voorgestelde ‘biosociaal’ onderzoek. Het betreft alleen redactionele artikelen die het onderzoek van Buikhuisen of de implicaties ervan als thema hebben.

Er zal als volgt te werk worden gegaan: allereerst wordt de opmaak van het artikel beschouwd, hierbij kan men denken aan opmaak, lettertype en spelling. Dit is belangrijk omdat hieruit opgemaakt zou kunnen worden hoe men behalve door de kale tekst nog meer de lezer probeerde te informeren c.q. de nadruk probeerde te leggen op bepaalde aspecten. Veel meer aandacht zal er zijn voor de analyse van de kale tekst en hier zal besproken worden op welke argumenten de auteur de nadruk legde welke informatie de auteur gaf en van welke (discursieve) verwijzingen hij gebruik maakte. Uiteraard is ‘objectieve’ discoursanalyse vrijwel onmogelijk omdat alleen de discursieve elementen herkent zullen worden die de discoursanalyticus opvalt en het onmogelijk is om bij alle auteurs na te gaan met welke opzet zij hun tekst (c.q. discours) hebben gevormd, als zij zich hiervan al bewust waren. Deze discoursanalyse zal zich dus beperken tot bovengenoemde aspecten die herkenbaar zijn voor de schrijver dezes en die uit het interview met oud-redacteur Cees Brinkhuizen naar voren kwam.

3.1 tekstanalyse op artikel-niveau

Algemene beschouwing

KRI was in principe zwart/wit gedrukt, maar er werd ieder jaargang van een andere steunkleur gebruik gemaakt, in 1978 was dat bijvoorbeeld paars. De koppen boven de redactionele artikelen zijn vet en vaak drie kolommen breed. Daaronder een eveneens driekoloms brede vetgedrukte inleiding van het artikel. De artikelen waren verdeeld in kleinere secties met een eenkoloms brede vetgedrukte koppen om het artikel zo verder te structureren. In de tekst valt op dat er enerzijds geen gebruik gemaakt werd van alinea’s en anderzijds dat bepaalde woorden cursief gedrukt werden. Het gaat dan vooral om citaten, namen van functies, personen en instellingen, maar ook om woorden die de auteur extra nadruk wilde geven of die hij kennelijk controversieel achtte.⁵⁹

De voorpagina-artikelen werden meestal geschreven met het oog op signalering door de landelijke media. Dit waren dus de kwesties waarvan men dacht dat deze gevoelig zouden liggen in de publieke opinie. Over de kop en de fotografie werd veel nagedacht.

⁵⁹ Reclamefolder ten behoeve van de werving van adverteerders met als titel ‘*KRI*, veel gelezen door selecte doelgroep’ waarschijnlijk uit 1982 ARVV inv. 1363; Interview C. Brinkhuizen

Bij interviews en reportages werd vaak eerst de fotograaf (bijvoorbeeld Freddy Rikken van het NRC) gestuurd die naar eigen inzicht foto's mocht maken en daarna ging de redacteur, afgaand op de eerste indruk van de fotograaf, naar de te interviewen persoon. De redacteur liet zich zodoende inspireren door het werk van de fotograaf. Foto's werden vaak ook bewust geësceneerd, om zo een maximaal beïnvloedend effect te genereren.⁶⁰

Het belang van de kop boven de artikelen werd ook van groot belang geacht. De meeste artikelen begonnen met een sprekende foto, dan een uitdagende kop. Deze kop was meestal 'gedurfd'. In het artikel werd aldus een 'ritme' gebracht door een doordachte afwisseling van foto's, cartoons, cursiveringen en tussenkoppen, die allen tot doel hadden om het bespreekbaar te maken onderwerp volop te belichten en de lezer te beïnvloeden.⁶¹

Het spellingstype week af van de in de Nederlandse media gangbare voorkeursspelling van 1954. Men maakte gebruik van de toegestane variant, de zogenaamde 'toegelaten' spelling die ook wel 'progressieve' spelling genoemd werd. Deze spelling kenmerkte zich door, bijvoorbeeld, het gebruik van de 'k' in plaats van de 'c' (indien de 'c' als een 'k' uitgesproken werd). In Nederland werd deze spellingsvariant in de landelijke media amper gebruikt. Het gebruik van deze spellingsvariant in Nederland duidde op het progressieve karakter van *KRI*, bevestigt Cees Brinkhuizen; meer 'progressieve' organisaties gebruikten deze spelling.⁶²

De meeste artikelen over Buikhuisen werden geschreven door Cees Brinkhuizen die eindredacteur van *KRI* was in die tijd. Brinkhuizen werkte sinds 1975 voor *KRI* en was afkomstig uit de universitaire journalistiek. Daarvoor was hij actief in de communistische studentenbeweging. Brinkhuizen speelde een belangrijke rol bij de koerswijziging van *KRI* in 1976. Brinkhuizen werkte tot 1 augustus 1980 bij *KRI* en vertrok toen naar het KRO actualiteitenprogramma 'Brandpunt' om daar als redacteur/presentator te werken. Thans heeft hij een communicatieadviesbureau 'CB-media'.⁶³

⁶⁰ Interview C. Brinkhuizen

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibidem.

3.1.1 Artikel I: ‘PLANNEN VOOR HERSENONDERZOEK BIJ DELINKWENTEN’

In: KRI, jaargang 8, nummer 3, april 1978

Auteur: Cees Brinkhuizen.

Vorm

De prominente plek op de voorpagina geeft aan dat het hier om een belangwekkend artikel ging dat interessant zou zijn voor overname in de landelijke pers. Een primeur, want men kon putten uit ‘vertrouwelijke’ onderhandelingen tussen de Rijksuniversiteit Leiden en Buikhuisen. Boven de kop is een foto te zien van een onderzoeksruimte met allerlei apparatuur en een soort cel waarin mogelijk een testpersoon plaats zou kunnen nemen; dit om de term ‘hersenenonderzoek’ visueel te steunen. Bij de laatste sectie wordt een extra grote titelkop gebruikt ‘TERUG NAAR LOMBROSO?’ om een effectieve verwijzing te genereren met het controversiële denkgoed van Cesare Lombroso. Schuingedrukt zijn sommige, waarschijnlijk controversiële thema’s zoals het bedrag dat Buikhuisen aan de Universiteit vroeg voor zijn onderzoek (fl.250.000) en de benaming ‘socio-biologisch’. Eén zin is vetgedrukt en, het gehele artikel beschouwende, lijkt dit dan ook de kern van het betoog van de auteur: ‘(...) slechts delinkwenten kan onderzoeken, wanneer Justitie elementaire rechten met de voeten treedt.’

Inhoud

De keuze voor de kop zegt veel over de toon die de auteur met een artikel wil aanslaan. Het gebruik van het woord ‘Hersenonderzoek’ was een uiterst effectieve verwijzing naar de frenologie van Cesare Lombroso, zoals uit de rest van het artikel zal blijken. De eerder gebruikte krantenartikelen (zie noot 21) namen dan ook vrijwel allen dit effectieve signaalwoord over. Dat Lombroso niet populair was onder criminologen in die tijd en dat de link met nationaalsocialistisch Duitsland gemakkelijk gelegd werd zal uit de rest van het artikel blijken. ‘Hersenonderzoek’ in combinatie met ‘delinkwenten’ lijkt te suggereren dat een zeer afhankelijke onderzoeksgroep mogelijk ‘gedwongen’ zou kunnen worden tot deelname aan dit onderzoek; ook dit blijkt uit de rest van het artikel.

In de inleiding van het artikel ligt de nadruk op het onderzoek naar ‘de biologische kenmerken van de delinkwent’ en de mogelijkheid dat dit tot een behandeling zou kunnen leiden van delinquent gedrag.

Een aantal keren wordt er in het artikel verwezen naar enerzijds de WODC-achtergrond van Buikhuisen waarmee hij dus effectief een overheidsdienaar was en anderzijds het belang dat de overheid kan hebben bij onderzoek naar manipulatieve technieken om afwijkende gedragspatronen te kunnen corrigeren.

De auteur verwees hiervoor naar het boek *La torture propre* waarin betoogd werd dat de overheid tot dit soort ‘conditioneringstechnieken’ verleid wordt. De auteur presenteerde Buikhuisen dus als een soort van ‘paard van Troje’ dat de overheidsbemoediging met academisch onderzoek zal gaan vergroten. Het zou zelfs denkbaar zijn dat Buikhuisen zijn connecties bij Justitie zal gaan gebruiken om aan onderzoekssubjecten te komen. Door het artikel heen schemert de angst dat Buikhuisens onderzoek tot ‘elektrodenimplantaten’ en andere soorten van fysiologische en chemische beïnvloeding zal leiden.

Samenvattend: Buikhuisen wordt in dit artikel gepresenteerd als een onderzoeker die met zijn historisch twijfelachtige onderzoeksvoorstellen (Lombroso, Nationaal-Socialisme) de overheid dienstbaar zal zijn in het manipuleren van gedrag van delinquenten en door dit onderzoek zullen de rechten van gedetineerden mogelijk ernstig geschaad worden. Daarnaast zijn de financiële en methodologische uitgangspunten van zijn onderzoek amper te specificeren. Enerzijds baseert de auteur zich op zijn bron en anderzijds legt hij zelf verbanden met de eventuele gevolgen van het onderzoek. Deze verbanden zijn duidelijk op ideologische leest geschoeid en zijn in hoge mate suggestief.

3.1.2 Artikel II: ‘Amerikaans onderzoek: “ALLE KRIMINELEN HEBBEN DEZELFDE AFWIJKING’

In: KRI, jaargang 8, nummer 4, Juni 1978

Auteur: Cees Brinkhuizen.

Vorm

Ook dit artikel is een voorpagina-artikel en wordt geïllustreerd met een foto waarop twee Amerikaanse gevangenvoerders te zien zijn en een gedetineerde. De titel boven het eigenlijke artikel in het blad luidt: ‘PLEIDOOI VOOR HERSENSPOELING ONDER MISDADIGERS’ met als *chapeau* ‘Dr. Samenow: “Ons programma is goedkoper dan gevangenisstraf”’ Hersenspoeling is hier gebruikt als een effectief signaalwoord wat associaties met totalitaire, vooral communistische, regimes opwekt die hun andersdenkende burgers van ‘nieuwe gedachten’ voorzagen. Kennelijk was zoiets dus ook mogelijk in een democratie als die van de Verenigde Staten.

‘Hersenspoelen’ is ook in verband te brengen met een citaat over criminelen uit hetzelfde artikel, van de wetenschapper dr. Yochelson: ‘hun hersenen zijn smerig en moeten daarom gewassen worden’.

De twee wetenschappers ontkennen overigens aan hersenspoelen te doen, aangezien hun therapie zich baseert op vrijwilligheid.

Inhoud

Dit artikel is duidelijk een artikel dat geschreven is in de nasleep van artikel I. Naar Buikhuisen wordt in de inleiding dan ook verwezen. De auteur lijkt met dit artikel te willen illustreren hoe enerzijds de ontwikkelingen in de Verenigde Staten verlopen en anderzijds waar onderzoek zoals dat van Buikhuisen toe kan leiden. De toon is duidelijk kritisch en de conclusie is feitelijk dezelfde als die van artikel I. Besproken wordt in dit artikel het onderzoek van de Amerikaanse wetenschappers dr. S.E. Samenow en dr. S. Yochelson, die beweren dat criminelen zich onderscheiden door een dominerende *criminal mind*. Een misdadige geest dus die bestaat uit ‘criminele denkfouten’ en ‘criminelen denkpatronen’. Daar onderscheiden ze er 52 van. Een persoon is behept met een criminele geest of juist niet. Sociale omstandigheden hebben er geen invloed op. Resocialisatie en reclassering hebben dus geen zin. Het enige dat helpt, volgens de onderzoekers, is dat criminelen een ‘leerproces’ ondergaan, een soort confronterende therapie. De therapie zou kunnen dienen als vervanging voor gevangenisstraf.

De auteur besprak eerst het onderzoek van deze twee wetenschappers en vervolgens bekritiseerde hij het onderzoek op methodologisch gebied, zoals de vaagheid van de definities en de onderzoekspopulatie. De auteur concludeerde aan het einde van het artikel dat men moet vrezen voor de belangen van gedetineerden en dat men, met name in de Verenigde Staten, al ver is met behandelingen die in de buurt komen van hersenspoeling. Justitie in Amerika is hier warm voorstander van. De auteur citeerde hiertoe de onderzoeker Edgar H. Schein die betoogde dat hersenspoeling ook goede kanten had.

Samenvattend: De auteur leek met dit artikel te willen illustreren en benadrukken dat dit onderzoek niet zou leiden tot maatschappijverandering, maar tot verandering van individueel gedrag door de overheid. Dit ondergroef de rechten van gedetineerden en hiermee leverde dit artikel een bijdrage in de kritiek op het onderzoek van Buikhuisen.

3.1.3 Artikel III: ‘AMERIKA WIL VERBOD OP ONDERZOEK MET GEDETINEERDEN’⁶⁴

In: KRI, jaargang 8, nummer 4, Juni 1978

Auteur: Cees Brinkhuizen.

Vorm

Op de eerste pagina van het artikel staat een foto van een Amerikaanse politieagent achter de ruit van een gevangenskliniek. Artikel in de eerste helft van het blad.

Inhoud

Dit artikel gaat over de vraag of gedetineerden werkelijk ‘vrijwillig’ kunnen deelnemen aan wetenschappelijk onderzoek gegeven hun situatie. Het artikel verwees naar de onthulling van het socio-biologische onderzoek door Buikhuisen in het vorige nummer van *KRI*. Het gaf ook een selectie van politieke reacties op de publicatie in *KRI* en met name van politieke partijen die zich zorgen maken over de rechtspositie van gevangenen. Het artikel leek te illustreren wat er kan gebeuren wanneer Buikhuisen daadwerkelijk toestemming van Justitie zou krijgen om gevangenen te onderzoeken en daartoe behandelde de auteur het voornemen van een verbod op onderzoek onder gevangenen in de Verenigde Staten van Amerika. Want, gevangenen kunnen door hun verblijf in een gevangenis nooit in ‘vrijheid’ keuzes maken. De auteur bespreekt een aantal uitwassen van onderzoek in Amerikaanse gevangenissen. De auteur leek hiermee een steviger fundament onder artikel I te willen leggen. Buikhuisens onderzoek had dezelfde ethische bezwaren als waar toen in de Verenigde Staten tegen geageerd werd, daarnaast illustreerde hij daarmee ook waartoe het zou kunnen leiden. De nadruk van het artikel lag duidelijk op de rechten van gevangenen.

⁶⁴ Brinkhuizen reisde voor deze reportage naar de Verenigde Staten en publiceerde een artikel met hetzelfde thema in *De Groene Amsterdammer* van 14 oktober 1978 met als titel ‘Wat bezielt Buikhuisen?’, 3-4.

3.1.4 Artikel IV: ‘KRIMINOLOGISCH ONDERZOEK AAN BANDEN’

In: KRI, jaargang 10, nummer 3/4, april 1980

Auteur: Cees Brinkhuizen.

Vorm

Geen opvallende elementen, geen voorpagina-artikel.

Inhoud

De tekst gaat over op handen zijnde wetgeving die de voorwaarden definieerde waaronder wetenschappelijk onderzoek met gevangenen kon plaatsvinden. De Nederlandse Vereniging van Kriminologen (NVK) was uit eigen beweging begonnen met het opstellen van richtlijnen. De context van deze wetgeving wordt gegeven in een kader links van de hoofdtekst (over de foto geprojecteerd) en hier worden deze initiatieven in verband gebracht met het onderzoek van Buikhuisen. Het feit dat er toen extra aandacht was voor de privacy van gedetineerde beschouwd de auteur als winst. Ook bleek dat Buikhuisen in het buitenland bezig was met bio-sociaal onderzoek en dat hij zijn plannen dus toch aan het uitvoeren was, maar dat hij zich in Nederland voorlopig op theoretisch onderzoek concentreerde. De auteur schetste dat ‘(...) Nederlandse gedetineerden voorlopig niet bang [hoeven] te zijn proefkonijn te worden’. En ‘Er gaat paal en perk gesteld worden aan de snuffelzin van de criminologen.’. Hij benadrukte ook dat ‘(...)”onschuldige” sociaal onderzoekers (...)’ zich aan slordigheden met betrekking tot het onderzoek bij gedetineerden schuldig maken. Hiermee impliceerde hij dat biosociaal onderzoek dus ‘schuldig’ of ‘gevaarlijk’ onderzoek is. Enerzijds betoogde de auteur hiermee dat Buikhuisen nog steeds een gevaar was en het kwaad nog niet was geweken en anderzijds dat de discussie in ieder geval opgeleverd had dat er aandacht was voor de rechtspositie van gedetineerden. In het hoofdartikel wordt beschreven hoe de minister van Justitie, De Ruiters onder druk gezet werd door de Tweede Kamerfracties om met een regeling te komen ‘vooral gezien de plannen van professor Buikhuisen’. Het leek een race tegen de klok om Buikhuisen voor te zijn. Het feit dat de minister niet direct met een regeling kwam werd door de auteur met argwaan besproken. Ook de regeling zelf kan niet op veel enthousiasme rekenen van de auteur, omdat de ethische toelaatbaarheid van onderzoek niet ter sprake komt in de nieuwe regeling.

Samenvattend: dit artikel suggereert dat het ‘gevaar’ Buikhuisen nog niet geweken was, maar zijn onderzoeksplannen hebben wel tot gevolg gehad dat de overheid en de NVK regels aan het opstellen waren waaraan criminologisch onderzoek in het algemeen zou moeten voldoen. Tevens werd de suggestie gewekt dat de minister traag werkte en dat zijn voorstellen niet ver genoeg gaan. De teneur was ‘blijf waakzaam’

3.1.5 Artikel V: ‘BUIKHUISEN WIL NU KINDEREN ONDERZOEKEN, Plan voor “bio-sociaal” onderzoek ook in de kinderbescherming’

In: KRI, jaargang 10, nummer 5/6, juni 1980

Auteur: Cees Brinkhuizen.

Vorm

Een hoofdartikel met een inzet waarvan de titel luidt: ‘Belangenvereniging Minderjarigen⁶⁵ [BM] “onderhandelde met Buikhuisen over onderzoek’

Inhoud

In het artikel besprak de auteur op beschrijvend-kritische wijze het bio-sociale onderzoek van Buikhuisen in het algemeen en zijn nieuwe plannen, het doen van onderzoek bij kinderen in jeugdinstellingen, in het bijzonder. De informatie voor het artikel kwam uit ‘vertrouwelijke stukken’ die, zo blijkt uit de context, afkomstig leken te komen van de BM. De auteur riep allerlei vragen op die uit de stukken niet beantwoordt kunnen worden, zoals methodologische en ethische (kunnen kinderen ‘vrijwillig’ deelnemen aan onderzoek). De toon van het hoofdartikel is redelijk neutraal te noemen op de veelbetekenende een na laatste zin na ‘(...) de zogenaamde ethische commissie die hem moet begeleiden heeft evenmin haar goedkeuring geweigerd’ waarmee duidelijk wordt dat de auteur er kennelijk van uitging dat Buikhuisens onderzoek normaliter geweigerd zou moeten worden door de ethische commissie. De toevoeging ‘zogenaamde’ kan denigrerend bedoeld zijn geweest, in de zin van ‘niet serieus te nemen’. De inzet is duidelijk agressiever van toon. Hier wordt uitgelegd hoe de BM door Buikhuisen was benaderd en hoe de BM vervolgens met de verzoeken tot onderzoek van Buikhuisen omging. Dit in de vorm van een interview.

⁶⁵ De Belangenvereniging Minderjarigen was een soort actiegroep c.q. vakbond voor minderjarigen die in tehuizen waren geplaatst. Men verzette zich (door het marxisme geïnspireerd) tegen de gevestigde Kinderbescherming, die men te bevoogdend en onderdrukkend vond. Democratisering van de Kinderbescherming en afschaffing van het tehuizenstelsel was een speerpunt. Zie: Jan Bijlsma en Hay Janssen *Sociaal Werk in Nederland. Vijfhonderd jaar verheffen en verbinden* (Bussum 2008) 122-123.

Het bleek dat Buikhuisen om vertrouwelijkheid en geheimhouding had gevraagd toen hij zijn onderzoeksvoorstellen bij de BM besprak. De aard van de plannen noopte de BM toch de geheimhoudingsovereenkomst te moeten verbreken. De zegsman van de BM (Hans Simonse) was erg negatief over Buikhuisen ‘(...) met zo iemand zal de BM toch geen zaken kunnen doen.’ en ‘We hadden meteen het idee dat Buikhuisen ons voor zijn karretje wilde spannen (...)’. Opmerkelijk was dat de BM wel met Buikhuisen gaat onderhandelen, louter om ‘(...) het naadje van de kous [te] weten’. De BM dacht dat Buikhuisens onderzoek mogelijk zal leiden tot het sleutelen aan de biologie van lastige jongeren. Verdere isolatie van deze doelgroep lag op de loer aldus de BM. Men constateerde een ‘(...) neiging in de maatschappij om afwijkend of lastig gedrag weg te stoppen. Sterker nog, we moeten hard werken aan de afbraak van de inrichtingen. Over het hele front: de kinderbescherming, de psychiatrie en het gevangeniswezen’. Uit de tekst blijkt dan dat de BM vreesde dat het onderzoek van Buikhuisen zal leiden tot stigmatisering van kinderen en dat de ware problematiek van de jeugdinstelling eigenlijk personeelstekort was. Maar dit kostte geld en daarmee was een bio-sociale oplossing een goedkoop alternatief voor de overheid.

Samenvattend: Een kritische beschouwing van Buikhuisen’s uitgelekte onderzoeksplannen. De inzet contrasteert dit met een feitenrelaas hoe de BM op geraffineerde wijze de welhaast sluwe Buikhuisen had weten te betrappen. Dit door een interview waarin de BM eigenlijk de overeengekomen geheimhouding van Buikhuisen schaafde ten dienste van het openbaar maken van zijn onderzoeksplannen. Het feit dat Buikhuisen controversieel was en kennelijk niet te vertrouwen, zo blijkt uit de weergegeven opmerkingen van de BM, legitimeerde de opzet om alleen met Buikhuisen te gaan ‘onderhandelen’ om achter zijn plannen te komen om te bezien of deze inderdaad zo controversieel zijn. Toen dit inderdaad zo bleek te zijn volgens de BM, kon KRI ingelicht worden. Het onderzoek zal door de BM ‘(...) te vuur en te zwaard (...)’ bestreden worden.

3.1.6 Artikel VI: ‘BUIKHUISEN OP ZOEK NAAR GOODWILL VOOR ZIJN BIO-SOCIALE KRIMINOLOGIE’

In: KRI, jaargang 10, nummer 5/6, juni 1980

Auteur: Hans Kuné

Vorm

Geen opvallende elementen, artikel in midden van het blad, een onduidelijke cartoon op de tweede bladzijde.

Inhoud

De auteur woont een lezing van Buikhuisen bij op uitnodiging van de studentenvereniging ‘Albertus Magnus’ in Groningen. Eerst gaf de auteur een korte samenvatting van de ‘affaire Buikhuisen’ De rol van *KRI* in het veroorzaken van het mediatumult werd benadrukt (onthulling, overname in de landelijke pers). Buikhuisen werd gepresenteerd als een man die zich nergens wat van aantrok en niet onder de indruk was van de kritiek en hier ook niet voor openstaat. Zijn reacties op de kritiek schiepen het beeld van Buikhuisen als een hautaine man: ‘Alleen Buikhuisen zelf is het tot dusver gelukt zich aan de ijzeren wetmatigheid van de wetenschappelijke bekrompenheid te ontworstelen en het kriminele gedrag op waarlijk interdisciplinaire wijze te behandelen.’, aldus de ironie van de auteur. Met *dedain* sprak de auteur over ‘het genie uit Leiden’. De auteur bracht met gevoel voor sarcasme en dubbelzinnigheid de pogingen van Buikhuisen om de publieke opinie te beïnvloeden door het geven van lezingen onder woorden: de Nederlandse opinie moet van ‘(...) de irrationele vooroordelen (...) worden genezen’ en dat doet Buikhuisen ‘(...) gewapend met een grote injectiespuit vol bewijzen (...)’. Dat Buikhuisen zelfs in de volgens hem ‘traditionalistische’ omgeving van de studentengezelligheidsvereniging Albertus Magnus tegen ‘(...) een muur van wantrouwen en scepticisme [aanliep]’, leek te impliceren dat hij zelfs ‘onder de zijnen’ niet goed lag. Vervolgens gaf de auteur een vrij uitgebreide en beschrijvende weergave van het betoog van Buikhuisen. Na het betoog van Buikhuisen vond er een discussie plaats, waarin Buikhuisen, aldus de auteur, nog steeds geen helderheid kon scheppen in hoe biologische factoren zich van sociale factoren onderscheiden en daartoe verhouden. De auteur benadrukte dat Buikhuisen zijn kritische gehoor niet had kunnen overtuigen en besloot met de zin: ‘Een scheidsrechter zou Buikhuisen als verliezer hebben aangewezen’.

Samenvattend: een verslag dat in de inleiding Buikhuisen als een koppige man weergeeft die ‘doordraaft’ in zijn eigen gelijk, ook is iedereen van mening dat zijn onderzoek en uitgangspunten evident niet kloppen, zelfs in een omgeving die hem kennelijk gunstig gezind zou moeten zijn. De boodschap lijkt hiermee te zijn: Buikhuisen staat vrijwel alleen, zelfs de ‘traditionalistische’ denkers doorzien zijn zwakten.

3.2 samenvatting tekstanalyse

Wanneer er een ‘gemene deler’ gedestilleerd moet worden uit de artikelen dan komt er het beeld naar voren van Buikhuisen als een wetenschapper die moeilijk te vertrouwen is, mede door zijn connecties met het ministerie van Justitie. Als oprichter van het WODC, dat als instituut impopulair was in de academische wereld én reclasseringswereld, kon Buikhuisens terugkeer naar de academische wetenschap niet anders dan met wantrouwen bekeken worden. Het WODC lag in KRI al vaker onder vuur.⁶⁶ De impact van artikel I is enorm geweest en de daar gepresenteerde informatie ook. Hoewel de gepresenteerde informatie selectief was en eenzijdig gepresenteerd werd, vormde deze wel de bron voor de controverse. De term ‘hersenunderzoek’ in de kop bleek een effectief voorbeeld van wat men tegenwoordig onder het containerbegrip *framing* pleegt onder te brengen. Het vrijwel onverkort overnemen van deze term in de landelijk pers is hiervan een treffend voorbeeld. Buikhuisen was daarna jaren bezig om te ontkennen dat hij aan elektrode-implantaten in de hersenen wilde gaan doen, of nog erger, aan schedellichtingen. Ook in de andere artikelen werd er steeds op gewezen dat dergelijke ingrepen in de hersenen ook tot het repertoire van Buikhuisen kunnen gaan behoren. Ook de verwijzingen naar het Nationaal-Socialisme en Lombroso waren sterke en ‘beeldende’ strategieën om Buikhuisen verdacht te maken en te associëren met denkbeelden die bepaald niet populair waren in zowel de publieke opinie als in de wetenschap. Desalniettemin lag de nadruk in de artikelen in KRI toch op de angst dat gevangenen het slachtoffer zouden kunnen worden van in de eerste plaats het onderzoek van Buikhuisen, waar ze mogelijk min of meer verplicht aan mee zouden moeten doen en in de tweede plaats op de mogelijkheid dat Buikhuisens onderzoek ook tot curatieve biologische ingrepen zou kunnen leiden, om criminaliteit tegen te gaan. De mogelijke inperking van de rechtspositie van gevangenen leek de vrees te zijn.

⁶⁶ Cees Brinkhuizen is van mening dat KRI juist een neutraal-kritische houding had ten opzichte van het WODC. Het WODC had volgens hem wel degelijk een goede reputatie.

De persoon Buikhuisen werd gepresenteerd als een eenling die, tegen beter weten in en ondanks alle kritiek van vakgenoten, doordramde in de biologische richting. Dat hij daarvoor een voet aan de grond kreeg bij de Universiteit Leiden werd gepresenteerd als een calculatiefout en zijn onderzoek als kansloos. Zelfs potentiële medestanders hadden grote bezwaren (artikel VI), dus zelfs in eigen kring oogstte hij misnoegen. Buikhuisen werd ook afgeschilderd als een ‘gevaar’ dat steeds weer de kop op kon duiken en verzet tegen hem leek veel middelen te heiligen. (artikel V)

Door alle artikelen schemert de vaste overtuiging dat criminaliteit vooraleerst door de aanpassing van maatschappelijke structuren dient te geschieden. Het individualiseren van crimineel gedrag is een heilloze, achterhaalde weg. In een discours waarin criminaliteit een maatschappelijke ‘systeemfout’ is, ligt het accent op de emancipatie van de gestigmatiseerde crimineel. De regering (een CDA-VVD coalitie) leek in de perceptie van *KRI* niet geïnteresseerd in de aanpassing van maatschappelijke structuren, maar had slechts baat bij de instandhouding ervan.

Buikhuisen was adviseur geweest van Van Agt en dat maakte zijn ‘individualiserende’ onderzoek extra verdacht. Buikhuisen als ‘gouvernementele criminoloog’ die het individu zou kunnen gaan aanpassen aan de maatschappij in plaats van andersom.

3.3 Sociaal-culturele analyse van het discours van KRI

KRI kan als orgaan van de reclassering gezien worden als een blad dat zich in het veld van het welzijnswerk bevond. Reclasseerders waren immers in meerderheid maatschappelijk werkers die een opleiding aan de sociale academie hadden genoten. Het beschouwen van het discours van *KRI* begint hier aldus met een schets van de Nederlandse welzijnssector in de jaren zeventig en tachtig.

Het einde van de jaren zeventig lijkt achteraf een overgangsfase te zijn geweest binnen de welzijnswerk waarin een periode van ongekende bloei en groei overging op een periode van zowel financiële als ideologische herbezinning op het welzijnswerk. Globaal lijkt deze fase gelijk te lopen met het einde van het progressieve kabinet Den Uyl en de start van het conservatieve Kabinet Van Agt in 1977. Begin jaren zeventig werd het welzijnswerk wetenschappelijk gestut door de zogenaamde andragogie, die met ‘sociale technologie’ de sociale problemen zou kunnen oplossen. De basis van deze theorie was de ‘maakbaarheid van de samenleving’. Ook waren sociale academies broedplaatsen voor ‘Sociale actie’, met als bekendste voorbeeld de neomarxistische Hogeschool ‘de Horst’ in Driebergen, waar opgeroepen werd tot ‘kollektieve machtsvorming’ en ‘strukturbewustwording’.

In de psychiatrie deed de ‘anti-psychiatrie’ opgeld die zich richtte op de emancipatie van psychiatrische patiënten. Financieel gezien waren het ook gouden jaren, het kabinet Den Uyl streefde immers gelijke verdeling van macht, kennis en inkomen.⁶⁷

Met de groei van het welzijnswerk stak ook de kritiek de kop op. Jan Blokker wond zich in *de Volkskrant* van 7 maart 1974 op over ‘de terreur van de sociale wetenschappen’ en de ‘dictatuur van de kletsboek’.⁶⁸ Serieuzer van aard was de kritiek van Hans Achterhuis die grote vraagtekens plaatst bij zowel de professionaliteit als de effectiviteit van de hulpverlening. Achterhuis verwijst in zijn boek *De markt van welzijn en geluk* ook expliciet naar het artikel over Buikhuisen in *KRI* (artikel I). Hij gaat daar niet in op de inhoud op het onderzoek van Buikhuisen maar wel op de reactie die de reclassering in de *Trouw* van 21 april 1978 geeft bij monde van directeur Dotinga van de ARV.

Buikhuisen beweerde dat er hem geen enkele studie bekend was dat reclassering ooit succes had gehad. Dotinga kon dit niet weerleggen, maar legde de nadruk op het preventieve aspect van de reclassering. Achterhuis beschouwde dit als een reflex in de hulpverlening. Wanneer de improductiviteit van de hulpverlening aangetoond dreigde te worden, week men uit naar de zogenaamde ‘preventieve’ werking van de bemoeienis van hulpverleners.⁶⁹ Later zou Buikhuisen zich in nog scherpere bewoordingen uiten tegen de effectiviteit van de reclassering en stelde dat reclasseringsbemoeienis niet van invloed was op de recidivekans en dat de geïnstitutionaliseerde particuliere reclassering wel opgeheven kon worden.⁷⁰ De reeds eerder beschreven kritiek (paragraaf 2.5) vanuit de wetenschap en politiek kan ook in deze context gezien worden. Het einde van de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig laat aldus een verschuiving zien in het discours over de hulpverlening in het algemeen en de reclassering in het bijzonder. Ook financieel werden de kaders in deze jaren steeds strikter, zowel in de welzijnssector in het algemeen als voor de reclassering in het bijzonder. Het non-sense beleid van het kabinet Lubbers liet geen uitgebreid gefinancierde welzijnssector meer toe, die zich bezighield met moeilijk definieerbare en meetbare grootheden als ‘emancipatie’, ‘criminele politiek’ en sociale actie’.

⁶⁷ Bijlsma en Janssen *Sociaal Werk* 59; Maarten van der Linde *Basisboek geschiedenis sociaal werk in Nederland* (Amsterdam 2007) 219; Maarten van der Linde *De Horst 1945-1990. Beelden van een bewogen verleden* (Driebergen 1991) 72.

⁶⁸ Geciteerd in: Bijlsma en Janssen *Sociaal Werk* 59.

⁶⁹ Hans Achterhuis *De markt van welzijn en geluk* (Baarn 1979) 39-40; Ibidem 60.

⁷⁰ Wouter Buikhuisen ‘Het falen van de reclassering’ *Intermediair* (1983) nr. 23, 11-13, geciteerd in: Heinrich *Particuliere Reclassering* 303.

In de periode waarin de *KRI*-artikelen geschreven waren leek het alsof twee discoursen elkaar ‘bevochten’, want tegenover studies van Achterhuis en bijvoorbeeld Herman Vuijsje *De nieuwe vrijgestelden*⁷¹ stond een boek als *Politiserende hulpverlening* van Bert de Turck die beweerde dat individuele problemen niet ‘geïndividualiseerd’ of ‘gemedicineerd’ moeten worden. Problemen van cliënten dienen ‘(..) [vertaald te worden] in aanklachten tegen maatschappelijke mistoestanden en gebreken.’⁷²

Het discours in de artikelen van *KRI* is duidelijk nog die van de reclassering als criticaster van het strafrecht en meer specifiek de rol die de overheid hierin had. Niet verrassend is dat *KRI* als reclasseringsblad zich hierbij richtte op de emancipatie van delinquenten en dat in het discours sterk de nadruk kwam te liggen op de angst voor de schending van deze, door hun afhankelijkheidsrelatie, kwetsbare groep. Het daderaspect van delinquentie werd amper genoemd omdat dit indruiste tegen het uitgangspunt dat maatschappelijke structuren delinquentie veroorzaakten. De afwerende reactie die *KRI* gaf op het onderzoek van Buikhuisen reflecteerde enerzijds de angst dat hij door zijn onderzoek het paradigma van de hulpverlening, dat er alleen sociale oorzaken zijn voor afwijkend gedrag bestaan, zou gaan bedreigen en anderzijds dat Buikhuisen als voormalig overheidsdienaar helemaal geen belang zou hebben bij de verandering van deze sociale oorzaken, omdat dit de macht van de ‘heersende elite’ aantaste. Buikhuisen zou met zijn onderzoek wellicht de bestaansreden van de reclassering kunnen aantasten, mocht hij kunnen aantonen dat de biologische component een belangrijke factor in het ontstaan van delinquentie zou kunnen zijn. De veelvuldige kritische berichtgeving die in *KRI* op het WODC geleverd werd, moet ook in deze context gezien worden. Het WODC was het verlengde van de macht en onderzoekers van het WODC werden in het algemeen met argwaan tegemoet getreden. Ook het WODC wilde de efficiëntie van de reclassering onderzoeken en vormde dus ook in feitelijke zin een bedreiging voor de reclassering.⁷³

KRI verwees in artikel I effectief naar het discours over de Tweede Wereldoorlog. De columns van Brandt Corstius gingen veel verder in de associatie tussen Buikhuisen en het fascisme. Chris van der Heijden heeft naar de associatie van Buikhuisen met het fascisme onderzoek gedaan en komt tot de conclusie dat Buikhuisen een norm overtrad die gerelateerd was aan de oorlog.

⁷¹ Herman Vuijsje *Nieuwe vrijgestelden. De opkomst van het spijkerpakkenproletariaat* (Baarn 1978)

⁷² Bert de Turck *Politiserende hulpverlening* (Nijmegen 1978) 183.

⁷³ Zie bijvoorbeeld: ‘De reklasseerder te kijk gezet’ *KRI* (1979) nr.2/3; ‘Het pessimisme van Baauw en duur betaalde nep van het WODC’ *KRI* (1979) nr.9; ‘WODC-onderzoek schendt privacy oud TBR-gestelden’ *KRI* (1980) nr. 3/4

Alleen hierdoor kon het onderzoek van Buikhuisen een publieke ‘affaire’ worden⁷⁴. Die norm was ‘het doen naar hersenonderzoek bij delinquenten’ exact de titel van het *KRI*-artikel. Hersenonderzoek riep nog te sterk het beeld op van Nazi praktijken. Of het nu waar was of niet dat Buikhuisen hersenonderzoek wilde gaan doen. Het artikel (Artikel I) kon dankzij de verwijzing naar het machtige discours over de Tweede Wereldoorlog de impact genereren die uiteindelijk de ‘affaire Buikhuisen’ deed ontstaan.

⁷⁴ Van der Heijden *Dat nooit meer* 527.

Conclusie

Wanneer de probleemstelling uit het voorwoord weer even in herinnering gebracht wordt:

‘Welk(e) discours(en) kan (kunnen) in de periode 1978 – 1980 worden onderscheiden in het tijdschrift *KRI* in reactie op het voornemen van professor Buikhuisen om “biosociaal” onderzoek te doen bij criminelen?’

... kunnen er een aantal conclusies getrokken worden aan de hand van de discoursanalyse.

Het discours van *KRI* in reactie op het onderzoek van Buikhuisen laat zich kenmerken door vrees voor de aantasting van de rechten van delinquenten. Het discours in *KRI* vertegenwoordigde de gedachte dat de maatschappelijke structuren aangepast zouden moeten worden en niet het individu. De delinquenten waren aldus slachtoffers van deze structuren. De overheid had hier geen belang bij een dergelijke visie. Het discours in *KRI* heeft hiermee raakvlakken met het marxistische ideologiediscours.⁷⁵ De persoon Buikhuisen leek als representant van ‘de macht’, in casu de overheid, afgeschilderd te worden. Biologisch onderzoek bij delinquenten was in de optiek van *KRI* in lijn met onderzoek in nationaal-socialistisch Duitsland en hiermee uiterst verwerpelijk. Hiermee verwees *KRI* naar expliciet naar het machtige goed/fout discours over de Tweede Wereldoorlog. Deze verwijzing was een bewuste en hiermee kon de discussie over biosociaal onderzoek een nationale ‘affaire’ worden.

De reikwijdte van het discours was groot ondanks de beperkte oplage, en beperkte zich niet tot justitiekringen omdat de redactie effectief de landelijke media wist te bereiken. Het doel van het uitgeven van *KRI* was immers het beïnvloeden van de publieke opinie. Het discours van *KRI* was niet het discours van de reclassering, hiervoor was de redactie te autonoom en de kritiek van binnenuit te fors. Het discours werd in belangrijke mate gevormd door de linkse, progressieve redactie van *KRI*, en werd soms flink aangezet om de ‘verkalkte’ structuren ‘op te schudden’. Het discours van *KRI* lijkt zo te passen in dat van de hulpverlening in de jaren zeventig, dat van de maakbare samenleving, democratisering, emancipatie van kwetsbare groepen en sociale actie.

⁷⁵ Zie hiervoor bijvoorbeeld: Michael Freeden *Ideology, A Very Short Introduction* (Oxford, 2003) 5.

LITERATUURLIJST

Primaire bronnen

Archiefstukken:

NB. Alle archiefstukken die in de annotatie de afkorting 'ARVV' hebben meegekregen zijn afkomstig uit het archief van de Algemene Reclasseringsvereniging en haar voorgangers, 1823 – 1986, ondergebracht onder archiefingang 204, in het Brabants historisch informatiecentrum te 's-Hertogenbosch.

- Brief met als onderwerp 'Comité van Waakzaamheid in oprichting', Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Erasmus Universiteit, d.d. 5 mei 1978, ARVV, inv. 873.
- Brief van de PSP aan de NFR d.d. 14 januari 1987, ARVV, inv. 869
- Brief aan dr. W. Buikhuisen van Werkgroep Jonge Wetsovertreders, d.d. 18 mei 1978, ARVV, inv. 873.
- Bijlage bij brief: 'Basis gezamenlijk reclasseringsblad', d.d. 30 december 1969, ARVV, inv. 1363.
- Beleidsdocument omtrent KRI, ongedateerd, ARVV, inv. 1363.
- 'Notitie betreffende KRI' Landelijk bureau SRI/VvRI, d.d. 14 december 1974, ARVV, inv. 872.
- Notitie 'KRI in de tweede helft van de jaren tachtig (de KRI-redactie reageert op de voorzet van Melle Dotinga)' ongedateerd, waarschijnlijk begin 1984, ARVV, inv. 872
- 'Ontwerp redactiestatuut Kri' maart 1976, ARVV, inv. 872.
- 'Open brief aan de heer Buikhuisen', Belangengroep Wetsovertreders d.d. 11 mei 1978, ARVV, inv. 873.
- Persbericht KRI d.d. 21 april 1978, ARVV, inv. 873
- Reclamefolder ten behoeve van de werving van adverteerders met als titel 'KRI, veel gelezen door selekte doelgroep', waarschijnlijk uit 1982, ARVV inv. 1363
- 'Verslag van het gesprek over het redactiestatuut KRI op 10 augustus 1976' gesprek tussen enkele directieleden van VvRI-instellingen en de redactie van KRI, 2, ARVV inv. 872.

Kranten

Van de meeste kranteartikelen is de naam van de redacteur niet vermeld, dit verklaart het ontbreken van naam van de auteur.

- *Algemeen Dagblad* ‘Onderzoek gestraften niet fout’ (21 april 1978)
- *Algemeen Dagblad* ‘Hersenonderzoek bij misdadigers’ (20 april 1978)
- *Nederlands Dagblad* ‘Dr. W. Buikhuisen: Geen sprake van hersenonderzoek bij delinquenten’ (21 april 1978)
- *Parool, Het* ‘Biologie van misdadigers in onderzoek’ (20 april 1978)
- *Telegraaf, De* ‘Hersenonderzoek bij delinquenten’ (20 april 1978)
- *Trouw* ‘Buikhuisen: “Insinuatie is absurd”’ (21 april 1978)
- *Trouw* ‘Plannen Buikhuisen zeker de moeite waard’ (26 april 1978)
- *Trouw* ‘Kritisch reclasseringsblad met opheffen bedreigd’ (4 september 1985)
- *Volkskrant* ‘Buikhuisen in antiek’ (13 september 1997)
- *Volkskrant* ‘Nieuwe vereniging “Voices” gaat reclassering doen op breed gebied’ (7 oktober 1987)
- *Vrije Volk, Het* ‘Kri weg:”Men vindt ons te kritisch”’ (9 oktober 1987)
- *Waarheid, De* ‘Buikhuisen wil hersenonderzoek bij gevangenen’ (20 april 1978)

Tijdschriftartikelen

- Baauw, P.J. ‘Het pessimisme van Baauw en duur betaalde nep van het WODC’ *KRI maandblad reklassering* (1979) nr.9
- Bongers, Vincent ‘Decaan legt geschil met Buikhuisen bij, bedreigde criminoloog heeft nu ‘peace of mind’ *Mare* (5 februari 2009)
- Brinkhuizen, Cees. ‘Plannen voor hersenonderzoek bij delinkwenten’ *KRI maandblad reklassering* (1978), nr. 3
- Brinkhuizen, Cees ‘Amerikaans onderzoek: “Alle criminelen hebben dezelfde afwijking’ *KRI maandblad reklassering* (1978), nr. 4
- Brinkhuizen, Cees ‘Wat bezielt Buikhuisen?’ *De Groene Amsterdammer* (14 oktober 1978)
- Brinkhuizen, Cees ‘Amerika wil verbod op onderzoek met gedetineerden’ *KRI maandblad reklassering* (1978), nr. 4
- Brinkhuizen, Cees ‘WODC’ *KRI maandblad reklassering* (1980) nr. ¾

- Brinkhuizen, Cees ‘Kriminologisch onderzoek aan banden’ *KRI maandblad reklassering* (1980), nr. 5/6
- Brinkhuizen, Cees ‘Buikhuisen wil nu kinderen onderzoeken. Plan voor “bio-sociaal” onderzoek ook in de kinderbescherming’ *KRI maandblad reklassering* (1980), nr. 5/6
- Brinkhuizen, Cees ‘WODC-onderzoek schendt privacy oud TBR-gestelden’ *KRI maandblad reklassering* (1980) nr. 3/4
- Buikhuisen, W. ‘Le Criminologie Intégrale’ *Déviance et Société* (1977) nr.1
- Doreleijers, Theo ‘De affaire Buikhuisen’ *Pedagogiek in de praktijk* (juni 2005)
- Kuné, Hans ‘Buikhuisen op zoek naar goodwill voor zijn bio-sociale criminologie’ *KRI maandblad reklassering* (1980), nr. 5/6
- Schouw, Theo ‘De reklasseerder te kijk gezet’ *KRI maandblad reklassering* (1979) nr.2/3
- Schuyt, Kees ‘Grijs en Buikhuisen 2’ *Vrij Nederland* (8 juli 1978)
- Schuyt, Prof. dr. mr. C.J.M. ‘Veroordeeld tot criminaliteit? Een wetenschapsfilosofische en ethische reflectie op het voorgenomen onderzoek van Prof. dr. W. Buikhuisen’ *Nederlands Juristenblad* (1978) nr. 21

Boeken

- Achterhuis, Hans *De markt van welzijn en geluk* (Baarn 1979)
- Buikhuisen, Prof. Dr. W. *Kriminologie in biosociaal perspectief* (Deventer 1979)
- Grijs, Piet [pseudoniem Hugo Brandt Corstius] *Buikhuisen. Dom én Slecht*, (Amsterdam, 1978)
- Turck, de; Bert *Politiserende hulpverlening* (Nijmegen 1978)
- Vuijsje, Herman *Nieuwe vrijgestelden. De opkomst van het spijkerpakkenproletariaat* (Baarn 1978)

Televisie-uitzendingen

- Hans Kemna en Judith Pannarts ‘Zijn er biologische factoren voor crimineel gedrag’ reportage in actualiteitenprogramma *NOVA* (18 oktober 2006)
- Hans Kemna ‘De terugkeer van professor Buikhuisen’ reportage in actualiteitenprogramma *NOVA* (16 april 2010)

Websites

- Website PVV ‘Eerherstel professor Buikhuizen’,
<http://www.pvv.nl/index.php/home-mainmenu-1/1591.html?task=view> (11 december 2011)

Interview

- Interview met Cees Brinkhuizen, d.d. 19 januari 2012 (zie bijlage I)

Secundaire bronnen

Artikelen

- Fijnaut, C. ‘Een wetenschapsfilosofische beschouwing over de zaak Buikhuizen’
Tijdschrift voor Criminologie (1980) nr. 2.
- Rovers, Ben en Ruben Boers ‘Vijftig jaar Tijdschrift voor Criminologie in cijfers’
Tijdschrift voor Criminologie (2009) nr. 2

Boeken

- Bijlsma, Jan en Hay Janssen *Sociaal Werk in Nederland. Vijfhonderd jaar verheffen en verbinden* (Bussum 2008)
- Duyn, van; Roel *Provo. De geschiedenis van de provotarische beweging 1965-1967* (Amsterdam 1985)
- Fairclough, Norman *Critical Discourse Analysis: the critical study of language* (London 1995)
- Fokkens, J.W. *Reclassering en strafrechtspleging* (Arnhem 1981)
- Freeden, Michael *Ideology, A Very Short Introduction* (Oxford, 2003)
- Heijden, van der; *Dat nooit meer. De nasleep van de Tweede Wereldoorlog in Nederland* (Amsterdam 2011)
- Heinrich, Jean-Paul *Particuliere reclassering en overheid in Nederland sinds 1823* (Arnhem 1995)
- Klein Haarhuis, C.M.; L.L.C. Hagen *Toetsen en verbinden. Over het WODC in de tijd en de relatie tussen onderzoek en beleid in het bijzonder* (Den Haag 2009)
- Linde, van der; Maarten *Basisboek geschiedenis sociaal werk in Nederland* (Amsterdam 2007)
- Linde, van der; Maarten *De Horst 1945-1990. Beelden van een bewogen verleden* (Driebergen 1991)
- Mills, Sara *Discourse* (London 2004)

- Wiersma, Jurjen *Revolutie in de criminologie?: theologisch-ethisch onderzoek naar het biosociale perspectief van W. Buikhuisen* (Amsterdam 1981)
- Wijfjes, Huub *Journalistiek in Nederland. 1850 – 2000, beroep, cultuur en organisatie* (Amsterdam 2000)

Televisie-uitzendingen

- Berkvens, Jeroen, *Profiel* biografische televisiedocumentaire met interviews met Buikhuisen (25 mei 2005, humanistische omroep)

BIJLAGEN

Bijlage I: Interview Cees Brinkhuizen, d.d. 19 januari 2012

VERSLAG GESPREK MET CEES BRINKHUIZEN D.D. 19 JANUARI 2012

Het betreft hier een door de heer Brinkhuizen geaccordeerde samenvatting van zijn visie op de gespreksthema's

KRI binnen de reclassering:

De positie van KRI binnen de reclassering was in feite als een soort van 'luis in de pels'. De redactie van KRI zag zichzelf als de voorhoede van vernieuwing en probeerde maatschappelijke thema's aan de orde te stellen en de discussie hierover 'open te breken'. Deze vorm van interne zelfkritiek werd als noodzakelijk gezien en is te herleiden tot de studentenbewegingen eind jaren zestig. Het gevolg van de studentenbezettingen en de democratiseringsbeweging binnen universiteiten was dat er 'onafhankelijke' universiteitsbladen ontstonden het beleid binnen de universiteiten kritisch volgden. De wijziging van de doelstelling van KRI, naar een meer opiniërend, kritisch magazine, in het voorjaar van 1976 moet ook in dit licht gezien worden. In feite was deze koerswijziging dus de verspreiding van deze democratiseringsgedachte naar de reclassering. Brinkhuizen (B.) was zelf afkomstig uit de universitaire pers (Universiteit Tilburg) en kon deze koerswijziging zelf mede vormgegeven toen hij in 1976 werd aangenomen bij KRI. Brinkhuizen schetst dat er in die tijd een enorme noodzaak gevoeld werd om deze oude instituties opnieuw vorm te geven en hierin kon een kritisch tijdschrift een belangrijke rol vervullen. Volgens Brinkhuizen was de reclassering een 'verstard' en 'verkalkt' instituut en was KRI het middel om de boel eens flink 'op te schudden' en van binnenuit te vernieuwen. Het uitgeven van een kritisch tijdschrift door de reclassering dat *de facto* door het Rijk gesubsidieerd werd, was achteraf gezien vreemd, maar paste wel in die tijdsgeest. Ook de toenmalige staatssecretaris was hier enigszins trots op: de reclassering leverde kritiek op het ministerie en KRI op het gehele justitiële veld, de reclassering inclusief.

Een hoog budget was er niet, maar de (kleine kern-)redactie benaderde bekende journalisten (bv. Geert Mak, Cisca Dresselhuys, Rudie Kagie) en fotografen om voor het blad te schrijven en te fotograferen. Deze stonden hier vaak sympathiek tegenover en zo kon KRI tegelijkertijd een invloedrijke positie én een netwerk in de journalistiek buiten de reclassering opbouwen. In justitiekringen had men een ambivalente houding ten opzichte van KRI. KRI gaf natuurlijk kritiek op een hoop zaken, maar was ook een middel om prangende kwesties gemakkelijk aan de kaak te stellen c.q. in het maatschappelijk debat te brengen. (zie ook 'KRI en de publieke opinie') Zo werd de redactie van KRI regelmatig benaderd door mensen uit het justitieveld met gevoelige 'inside' informatie. De informatie waarop het 'Hersenonderzoek'-artikel op gebaseerd is, is hiervan een voorbeeld.

KRI en de publieke opinie

Een ander belangrijk doel van de redactie was om de maatschappelijke vraagstukken omtrent criminaliteit onder de aandacht te brengen van de landelijke media. Criminaliteit was in de publieke opinie een vrij eendimensionaal onderwerp ('eng') en de redactie zag het ook als taak om deze onderwerpen onder de aandacht te brengen van het algemene publiek. KRI wilde daarom uit dit idealisme ook de landelijke media bespelen. Hierop werd ook bewust aangestuurd door onderwerpen, waarvan men wist dat ze publicitair aantrekkelijk waren voor de landelijke media, met aantrekkelijke fotografie en koppen prominent op de voorpagina te plaatsen en door persberichten te versturen.

Brinkhuizen beschrijft de rol die KRI op zich nam als 'lawaai' maken, door prangende kwesties aan de orde stellen. Een kwestie die hij in dit verband noemt was het gebruik van het medicijn dat gebruikt werd bij chemische castratie (androcour) en als bijwerking een verhoogd suïciderisico met zich meebracht.

Deze strategie van het bespelen van de landelijk media was erg succesvol, want de landelijke media namen KRI serieus omdat KRI betrouwbare informatie gaf en journalistiek gezien erg goed in elkaar zat. Daarnaast was het ook een aantrekkelijk vormgegeven tijdschrift. Landelijke media namen de informatie dan ook vrijwel altijd erg serieus. De invloed van KRI was dus erg groot en leidde behoorlijk vaak tot Kamervragen, maar ook tot het tot stand komen van nieuwe wetgeving. Vanuit het hedendaagse perspectief is de invloed die KRI had moeilijk te bevatten.

Identiteit van de redactie

De redactie van KRI was 'links'-progressief te noemen. Brinkhuizen is zelf lid geweest van de communistische studentenbond in Tilburg en was zeer actief in de linkse studentenbeweging. In deze tijd is hij ook in aanraking gekomen met het journalistieke vak. Hij beschouwt zichzelf als een 'selfmade' journalist en heeft geen journalistieke opleiding genoten. In het aan de orde stellen van maatschappelijke kwesties, zoals bijvoorbeeld de emancipatie van pedofielen, kon KRI ook wel behoorlijk doordraven vindt Brinkhuizen terugkijkend. Sommige van deze artikelen hierover leest hij dan ook met enige gêne terug.

De opmaak van het blad

Het gebruik van de toegelaten spelling zegt wat over de progressieve identiteit van KRI. Het gebruik van deze spelling was algemener in deze tijd en gold als een uiting van progressiviteit.

De voorpagina-artikelen werden meestal geschreven met het oog op signalering door de landelijke media. Dit waren dus de kwesties waarvan men dacht dat deze gevoelig zouden liggen in de publieke opinie. Over de kop en de fotografie werd veel nagedacht. Bij interviews en reportages werd vaak eerst de fotograaf (bijvoorbeeld Freddy Rikken van het NRC) gestuurd die naar eigen inzicht foto's mocht maken en daarna ging de redacteur, afgaand op de eerste indruk van de fotograaf, naar de te interviewen persoon. De redacteur liet zich zodoende inspireren door het werk van de fotograaf. Foto's werden vaak ook bewust geësceneerd, om zo een maximaal beïnvloedend effect te genereren.

Het belang van de kop van de artikelen werd ook van groot belang geacht. De meeste artikelen begonnen met een sprekende foto, dan een uitdagende kop. Deze kop was meestal 'gedurfd'. In het artikel werd aldus een 'ritme' gebracht door een doordachte afwisseling van foto's, cartoons, cursiveringen en tussenkoppen, die allen tot doel hadden om het bespreekbaar te maken onderwerp volop te belichten en de lezer te beïnvloeden.

De berichtgeving rondom Buikhuisen

Terugkijkend geneert Brinkhuizen zich enigszins over wat er gebeurd is ten aanzien van Buikhuisen. Buikhuisen had in die tijd op zich een goed idee (de biologische component toevoegen bij de verklaring van crimineel gedrag) en Brinkhuizen vindt niet dat Buikhuisen zo hard had moeten worden aangepakt door, met name, zijn wetenschappelijke collega's. Ook de column's van Piet Grijs werden op de redactie van KRI niet altijd onderschreven. Hij wijt de behandeling van Buikhuisen in de wetenschap en pers ook aan Buikhuisens eigen presentatie, die vaak ongelukkig was. Buikhuisen was van origine een 'linkse' criminoloog, maar had door zijn zelfingenomenheid, arrogantie (Buikhuisen was een 'ijdelruit') en machtsbehoefte aan populariteit bij collega's ingeboet. Ook zijn stap naar het WODC werd niet begrepen bij collega's. De informatie waarop het artikel ('Hersenonderzoek bij delinkwenten') gebaseerd is, kwam uit een geheime bron en betreft de notulen e.d. uit de benoemingscommissie van Buikhuisen. Alhoewel de informatie die het artikel geeft juist is, betreurt Brinkhuizen dat hij er vanuit de reclasseringsgedachte zo 'dwars voor is gaan liggen'. Brinkhuizen vindt dat hij het achteraf veel te scherp heeft neergezet. De verwijzingen naar Lombroso en het Duitse nationaal-socialisme waren niet ingegeven door een oprechte angst bij de redactie dat het werkelijk hiertoe zou leiden, maar meer om het artikel aan te scherpen.

Kritiek van binnen de reclassering op de berichtgeving rondom Buikhuisen was er nauwelijks, men was er wel trots op. Brinkhuizen zelf was destijds ook trots op de impact die het artikel had gehad.

Naar aanleiding van het eerste artikel ging Brinkhuizen zich wat meer in biosociale criminologie verdiepen en kwam zo uit in de Verenigde Staten. Hij belde met een kliniek waar gevangenen aan wetenschappelijk onderzoek blootstonden, waarop hij mocht langskomen voor een interview en reportage. Deze reportage ('Alle criminelen hebben dezelfde afwijking') werd geschreven om te illustreren wat de mogelijke gevolgen van het doen van biosociaal onderzoek zouden kunnen zijn. Deze reportage verscheen ook in de Groene Amsterdammer, waar Brinkhuizen ook opdrachten voor deed.

Het artikel over het doen van onderzoek bij kinderen uit 1980 ('Buikhuisen wil nu kinderen onderzoeken'), was enerzijds bedoeld om de Belangenvereniging Minderjarigen (BM) een stem te geven en anderzijds om de 'kwestie' Buikhuisen 'warm te houden'. Een taak die de redactie van KRI ook voor zich zag, was het aan het woord laten van organisaties als de BM, die anders in de marge van het publieke debat zouden blijven. Men vond het stuk niet dusdanig van belang om er een voorpagina-artikel aan te wijden.

De foto's in de stukken over Buikhuisen zijn allen archieffoto's en dus niet in opdracht van KRI gemaakt. Buikhuisen wilde zelf nooit geïnterviewd worden door KRI en liet zich ook vaak negatief uit over de reclassering.

Het einde van KRI

Brinkhuizen verklaart het einde van KRI door enerzijds het verminderende draagvlak voor 'zelfkritiek' door instellingsbladen en anderzijds door bezuinigingen in de jaren tachtig. KRI kreeg van binnenuit steeds meer kritiek en de veranderende, meer rationele, mentaliteit bij het ministerie van Justitie maakte het ook steeds lastiger om zo een kritisch blad te doen uitgeven.

**bijlage II: Artikel I: 'PLANNEN VOOR HERSENONDERZOEK BIJ
DELINKWENTEN'**

bijlage III: Artikel II: ‘Amerikaans onderzoek: “ALLE KRIMINELEN HEBBEN DEZELFDE AFWIJKING’

**bijlage IV: Artikel III: 'AMERIKA WIL VERBOD OP ONDERZOEK MET
GEDETINEERDEN'**

bijlage V: Artikel IV: 'KRIMINOLOGISCH ONDERZOEK AAN BANDEN'

bijlage VI: Artikel V: ‘BUIKHUISEN WIL NU KINDEREN ONDERZOEKEN’

**bijlage VII: Artikel VI: 'BUIKHUISEN OP ZOEK NAAR GOODWILL VOOR ZIJN
BIO-SOCIALE KRIMINOLOGIE'**